

B E L L E T E N

Cilt : XLVII

Ocak 1983

Sayı : 185

MISIR VALİSİ MEHMED ALİ PAŞA KUVVETLERİ
TARAFINDAN SARUHAN, AYDIN VE İZMİR'İN
İŞGÂLINE DAİR VESİKALAR *

İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

Tarihlerde görüldüğü üzere Napoleon Bonaparte tarafından 1213 (1789)da Mısır'ın işgâli esnasında burasını geri almak için kara ordusundan başka deniz yoluyla sevkedilen kuvvetler arasında Kavala'dan da buranın çorbacı yani yeniçeri bölük kumandanı Hüseyin Ağa'nın oğlu Halil kumandasıyla bir miktar kuvvet yollanmıştı, bunlar arasında Hüseyin Ağa'nın yeğeni Mehmed Ali de vardı¹. Mısır'ın kurtuluşundan sonra Arnavutluk'tan v.b. taraflardan giden başı bozuk kuvvetlerle beraber Mehmed Ali de Kavala'ya dönmeyerek yanındaki bir kısım gönüllü ile beraber Mısır'da kalmıştı. Zeki ve faal ve aynı zamanda haris olan bu kimse durumu kendisinin yükselmesi için uygun görerek türlü entrikalarla Mısır'a tayin edilen valileri buradan atlatarak nihayet 1220 Rebiü'l-evvel (1805 Haziran)de vezirlikle Mısır valiliğine tayin edildi.

Mehmet Ali Paşa, evvelâ Mısır'da valilere tegallüb ve tahakküm eden kölemenleri imha ile oraya iyice yerleşti². Sonra Hicaz taraflarını istilâ ile Mekke ve Medine'yi işgâl etmiş olan Vehâbileri mağlub ederek bu havaliyi kurtardı ve bu suretle büyük şöhret kazandı sonra Cezayir ve Tunus

* Bu makale merhumun ölümünden sonra İsmet Parmaksızoğlu tarafından tahkik edilerek yayıma hazırlanmıştır.

¹ Kavala'dan Mısır'a gidecek başıbozuk askerine Kavala âyanı Hüseyin Ağa'nın oğlu Halil Ağa serçeşme olmuş, Mehmed Ali de amcazâdesi Halil Ağa ile beraber gitmişti. Halil Ağa Mısır'ın havasıyla imtizaç edemediğinden Kavala'ya dönmüş olduğundan başıbozuk askerinin serçeşmeliğini Mehmed Ali Ağa deruhde etmişti.

² Mehmed Ali Paşa, oğlu Dursun Paşa kumandasında Vehhâbiler üzerine kuvvet sevk ettiği gün, alay seyri için bütün kölemenleri kal'aya celbederek ansızın hepsini orada öldürttü. (1226 Sefer/1811 Mart)

taraflarını da - Fransızlara dayanarak - nüfuzu altına almak istediye de, muvaffak olamadı. Osmanlı Devletinin muhtelif gailerinden istifade ederek kuvvetlendi, bunun bu faaliyeti hükûmetin dikkatinden kaçmamakta ise de, diğer isyanlarla meşgul olduğundan buna karşı ses çıkarılmayarak yeni bir gaile çıkarılmasından çekiniliyordu. Otuz seneye yakın durmadan çalışarak Fransızların da yardımlarıyla talimli asker ve donanma meydana getirdi, Suriye'yi de nüfuzu altına almak istiyordu.

Bu sıralarda Osmanlı Devleti, Cezayir galesi, Tepedelenli Ali Paşa ve Mora isyanları ve daha sonra Yeniçeri ocağının kaldırılması, onun ardından da 1829'daki Rus Savaşı, İşkodralı Mustafa Paşa isyanı ve Şam vak'ası gibi birbirini izleyen yıpratıcı olaylarla uğraştığından, yukarıda da söylediğimiz gibi Mehmed Ali Paşa'nın davranışlarına karşı göz yumuyordu. Bilhassa Mora isyanında Mehmed Ali Paşa'nın talimli kuvvetlerinin muvaffak olmaları hükûmetin gözünü açmış ve İşkodralı isyanında parmağı olduğu bilindiği halde bilmemezlikten gelinmişti³.

Mehmed Ali Paşa, göz diktiği Suriye'yi elde etmek istedi; Akkâ valisi Cezzar Ahmed Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa ile aralarının açılmasını bir araç sayarak böylelikle emelini gerçekleştirmek için hem kara ve hem denizden hazırlık yapıyordu. Onun bu hazırlığını Şam Valisi eski Sadr-ı âzam Mehmed Emin Rauf Paşa 1247 (1831 M.) de hükûmete bildirmişti. Nihayet Mehmed Ali, oğlu İbrahim Paşa kumandasında olarak otuz bin asker ve denizden de on beş parça gemi göndererek 3 Cemaziyü'l-âhir 1247 (9 Kasım 1831)de Akkâ'yı muhasara etmişti. Mehmed Ali Paşa, hükûmet tarafından kendisine mülâyim surette yapılan nasihatleri ve ara bulmak için olan tavassutları dinlemeyerek maksadını fiile koymuştu. Bunun üzerine Mehmed Ali asî ilân edilerek hakkında fetvâ da verilmişti.

Bu tarihte Osmanlı ordusu henüz iyi yetişmemiş ve şöyle böyle talim görmüş olanları da Rusya savaşında kısmen şehit olduklarından Mehmed Ali'ye karşı çıkarılan kuvvetlerin çoğu talimsiz ve hattâ subayları bile savaş tekniklerini bilmediklerinden savaş sonucunun Osmanlı kuvvetlerinin aleyhine olacağı seziliyordu. Buna karşılık Mehmed Ali Paşa, Fransa'dan getirttiği ve Mısırlılar tarafından Süleyman Paşa denilen Sev (Seves) in denetimi altında düzenli, talimli ve manevra kabiliyetine sahip bir ordu vücuda getirdiğinden bu sayede Osmanlı kuvvetlerine galebe edeceğine kani' olmuştu. Mehmed Ali üzerine Serdar tayin edilen Ağa Hüseyin

³ Mısır mescesinin ikinci safhasında da Mehmed Ali'nin Arnavutluk'ta fesad çıkarmak ve İşkodralı Mustafa Paşa'ya para göndererek isyanı umumileştirmek istediğine dair vesikalar da vardır. Hatt-ı hümayun vesikalari No. 22007 ve 21474.

Paşa'nın Haleb civarında bozulması ve daha sonra Sadr-ı âzam Reşid Mehmed Paşa'nın Konya muharebesinde (Aralık 1832) esir düşmesi üzerine Padişah ve Devlet ricali telâşa düşmüşlerdi. Bu durum sebebiyle İngiltere ile Fransa hükûmetleri Devletler muvazenesinin bozulmasına meydan vermemek için Bâb-ı âliye aracılık teklifinde bulunarak pazarlığa giriştikleri sırada ⁴ Boğazlara hâkim olmak emelini izleyen Rusya hükûmeti bu hali, emelinin gerçekleşmesine vesile ad ederek pazarlıksız olarak Mehmed Ali'nin tecavüzünü defetmeği teklif eylediğinden Sultan II. Mahmud bu teklifi derhal kabul etmiş ve Rusların Karadeniz donanmasından bir miktariyle bir Rus kuvveti de İstanbul'a gelmişti. (30 Ramazan 1248/20 Şubat 1833)

Konya'daki başarısından sonra Mısır ordusu kuzeye doğru ilerleyerek 2 Şubat 1833 de Kütahya'ya kadar gelmiş ve burada iken iki tarafa yapılan yazışma teşebbüsleri sırasında Amedci Mustafa Reşid Bey evvelâ Tophane Müşiri Halil Rifat Paşa ile Mısır'a gidip Mehmed Ali Paşa ile görüşmüş ve sonra Halil Rif'at Paşa Kahire'de kalarak Reşid Bey, Mehmed Ali'nin teklifleri ile İstanbul'a dönmüş ve oradan da Kütahya'da bulunan Mısır ordusu kumandanı İbrahim Paşa'nın yanına gönderilmişti ⁵.

İbrahim Paşa'nın Manisa'ya Mütessellim Tayini

İbrahim Paşa üç aydan ziyade Kütahya'da kalmış ve bu müddet içinde sancaklardaki Osmanlı hükûmeti mütessellimlerini kovarak oralara kendisi tarafından mütessellimler tayin eylemiş ve bu arada Saruhan (Manisa) Aydın (Güzelhisar) ve İzmir'e de birer mütessellim tayin etmiştir.

İbrahim Paşa evvelâ 14 Ramazan 1248 (4 Şubat 1833)de Abdi Paşa zâde Ali Bey isminde birini eline bir tayin buyrulduzu verip Manisa'ya

⁴ Sultan Mahmud, Konya muharebesinden evvel, Avrupa'nın yardımını temin eylemek için 1832 de Namık Paşa'yı Viyana ve Paris yoluyla Londra'ya göndermişti. Fransa, Mehmed Ali taraftarı olduğundan Osmanlı hükûmeti daha ziyade İngiltere'den bir müzaheret beklemekte idi.

⁵ Mustafa Reşid Bey'le beraber Fransa maslahatgüzarı Varen de Kütahya'ya İbrahim Paşa'nın yanına gitmiştir. Reşid Bey vapurla Mudanya'ya gelib 10 Zil-kâde 1248 (31 Mart 1833)de Bursa'ya geçmiştir. Reşid Bey'in ayağında çiban olduğundan ve bunun fevkalade ızdırabından dolayı inib binmeğe kudreti olmadığı için bir kaç saat Bursa'da kalarak yarasını tedavi ettirmiş ve aynı zamanda vaziyetini beyan ile mutaddan bir gün sonra Kütahya'ya geleceğini bir tatar ile İbrahim Paşa'ya bildirerek o gece yarısı tahtrevanla hareket edip 12 Zil-kade Cuma günü Kütahya'ya varmıştır. Hüdavendigâr valisi Hacı Ali Paşa'nın Sadaret kethüdasına arızası bir numara ile makalenin sonundaki vesikalar arasındadır.

gönderdi ve Saruhan sancağının Mısır'a ilhakını ilân eyleyerek oradaki Osmanlı hükûmetinin müteselliminin kovulmasını emreyledi⁶.

Mısır mütesellimi Abdi Paşa zâde Ali Bey Manisa'ya gelince orada bulunan Osmanlı Hükûmetinin mütesellimi Kara Osman zâde Hacı Mehmed Ağa⁷ şehirden kaçarak Kırkağaç kasabasının güneyindeki Baba köyünde bulunan konağına gelmiş ve bir arıza ile durumu sadaret kethüdasına bildirmiştir⁸.

⁶ İbrahim Paşa'nın 14 Ramazan 1244 tarihli olarak Saruhan sancağına göndermiş olduğu mütesellim buyruğudur:

Şerâyi-i şîâr-i Saruhan (Manisa) sancağının havi olduğu kazaların kuzat ve nuvabı efendiler zide-fazluhum ve mefâhiri'l-amâsil ve'l-akran dairemiz mu'teberanından olub bu defa liva-i mezbure tarafımızdan mütesellim nasb ve tayin olunan Abdi Paşa zâde saadetlû Ali Bey zide kadruhu ve kıdvetü'l-emasil ve'l-akran vücuh-i memleket ve müteayyinan-ı vilâyet vesair iş erleri zide kadruhum inha olunur ki bizim Mısır'dan huruc ile şimdîye kadar Devlet-i Osmaniye ile muharebe ve mukabelelerimiz cümle ümmet-i Muhammedin giriftar olduğu mezalimden kurtularak bister-i istirahatte gunude olmaları kaziye-i hayriyesine mebni olduğundan cenab-ı Rabbi'l-âlemin tayin-i hayriyemize göre fevz ve nusret tarafımıza ihsan buyurarak Allah'ü el-hamdü ve'l-minne ekser eyalât ve elviye zir-i destimize geçmiş ve ekseri dahi kâffe-i fukara ve agniya adaletten maada muamelemiz olmadığını öğrenerek iklim-i Mısır'a muzaf ve mülhak olmuş bi-meşiyeti'l-lah-i tealâ el-yevm asakir-i külliye ve mühimmat-ı kaviyye ile Kütahya'ya gelinmiş ve akibet-endişeler dahi gerden beste-i itaât ve be-hasbe'l-icab liva-i mezbure dahi tarafımızdan bir mütesellim nasbı lâzım gelmiş olmağla işte ağa-yi mumâileyh mütesellim nasb ve tayin olunmuş olduğu malûmunuz oldukça sabık müteselliminiz bulunan adamı içinizden tard ve teb'id ile bundan böyle livanızda ağa-yi mumâileyhi mütesellim bilüb kâffe-i rey-i sevabiyle amel ve hareket ve mugayirinden ziyade hazer ve mücanebet eyliyesiz. Sen ki, mütesellim-i mumâ-ileyhsin sen dahi vedia-i Cenab-ı Kibriya olan fukara ve reayaya mezalim ve ta'addiden her veçhile himayet ve iktisab-i nisab-ı emn ü istirahatlerine say' ve gayret ve bu veçhile cümle ile hüsn-i imtizaç ve muaşeret birle her bir umuru şer-i şerif-i münife tatbik ederek icra-yi levazım-i memuriyet ve diyanet ve lâzımü'l-inha olan umur ve hususati peyderpey tarafımıza arz ve ifadeye mübaderet eylemeniz babında divan-ı Ser'asker-i Mısır'dan ve merhale-i Kütahya'dan işbu buyruğumuz isdar ve yedine itâen ba's ve tisyar olunmuştur. Bi-mennihi tealâ vusulünde gerektir ki ber-mucib-i buyruldu amel ve hareket ve hilâfından hazer ve mücânebet eyliyesiz deyu. fi 14 N. (Ramazan) sene 48 (1248). Hatt-ı hümayun vesikaları No. A 20379.

⁷ Makalenin sonundaki bir numaralı Hacı Ali Paşa'nın tahriratında buna Küçük Mehmed Ağa denildiği gibi, babasının adının da Halil olduğu durumu tasvir yolu hükûmete gönderdiği arızasında görülüyor.

⁸ Kara Osman oğlu Hacı Mehmed Ağa'nın Sadaret kethüdasına göndermiş olduğu tahriratın sureti:

Devletlû, İnyayetlû, Atufetlû, Merhametlû, Veliyyü'n-niam kesirü'l-mecd ve'l-kerem sultanım Hazretleri; Devlet ü ikbâl-i ebed-peyvend ü ebbühet ve iclâl-i âlem-pesend ile sağ ve var olsun. Arz-ı hal-i kullarıdır ki, Mısırlı İbrahim'in tecavüzi harekete ictisar ile güyâ zahiresizlikten dolayı Kütahya'ya kadar gelüb orada ikamet edeceğini der bar-ı devlet-karara yazmış ise de, mefsetet demek olduğuna ve bu cihetle be-her hal vesair zemin ve zaman ile

Mısır seraskeri İbrahim Paşa'nın Kara Osman oğlu Hacı Mehmed'in diri veya ölü olarak mutlak surette elde edilmesini buyurması üzerine⁹ Saruhan mütesillimi Ali Bey, kethüdası olan Şeyh oğlu Halim beyi üç, dört yüz kadar Mısır askeri ve deli kuvvetiyle Yaya köyüne göndermiştir. Halim Bey, Kara Osman oğlunun harem dairesini basarak kendisini yakalayıp Dayı zâde Süleyman Ağa ve Tüfekçi İbişi Hacı Ali ile beraber Manisa'ya götürmüştür. (7 Zi'l-kade 1248/1 Nisan 1833 Pazar)¹⁰.

Bu durum İstanbul'da sadaret kethüdasına bildirilmiş, olanlardan Karasi (Balıkesir) mütesellimi Şerif Mehmed Ağa¹¹ Kara Osman oğlunun tedbirsizliğinden dolayı bu halin vukua geldiğini ve bu hadisenin kendi

Aydın ve Saruhan, Manisa sancaklarını dahi ifsad ile ele almak isteyeceğine mebni mumâ-ileyh tarafından böyle âdem ve kâğıt geldiği halde kıyam ve def'ile zir-i irade-i çâkerânemizde kâin mahaller ahalisinin fesede tarafına temayüliden vikayetleri hususuna itina ve dikkat olunmak iradesini şâmil bu defa şeref-riz-i sudur olan fermannâme-i sâmi-i veliyyü'n naimileri taraf-ı çâkerâneme vürud etmiş ve mumâ-ileyhin vaki' olan iş'arı üzere Kütahya'ya gelüb etraf ve eknafda bulunan kâffe-i elviyelere tarafından birer mütesellim nasb ve tayin etmiş mara'z-zikr Manisa sancaklarına dahi başka başka mütesellimler tayin ve memur cylemiş ve bir taraftan hiç bir muhalefet vuku' bulmayarak dahi çaresine teşebbüs olunmamış olduğundan bu defa Saruhan sancağına dahi Abdi Paşa zâde Ali Bey namında birini tayin ederek sancak derununa duhulü lede'l-istişmam bi'z-zarure Manisa'dan hareket ile Yaya karyesinde kâin fakirhaneme gelinmiş olduğu bi-mennihi taalâ muhat-i ilm-arâ-yi veliyyü'n-naimileri buyruldukta bu babda ve herhalde emr ü fermân hazret-i men lehu'l-emrindir.

Hatt-ı hümâyun vesikalari numara C 20379

⁹ Bir numaralı vesikaya bakınız.

¹⁰ Kara Osman oğlu'nun yakalandığına dair aynı günkü tarihiyle Soma voyvodası Hacı Bilâl Ağa'nın Hüdavendigâr valisi Hacı Ali Paşa'ya göndermiş olduğu tahrirat sureti:

Devletlü, İnyetlü, Atıfetlü, mezîd merhametlü Veliyyü'n-niam, Kesirü'l-kerem Efendim Sultanım Hazretleri,

Arz-ı hâl abd-i kadîm ve bende-i müstedimleridir ki, hâlen Manisa'da mütesellim olan İbrahim Paşa'nın adamları İzmir tarafına asker göndereceğim diyerek Şeyh zâde Halim Bey'i reis ve maiyetinde üçyüz nefer miktarı Arab askeriyle Deli askeri tertibi ile işbu yevm-i Pazar ale's-sabah Yaya karyesine gönderüb Kara Osman zâde Hacı Mehmed Ağa'nın konağını ihata ederek kendüsünü ve tüfenkbaşıyı ve dayı oğlunu birlikte tutub götürmüşler ise de Manisa tarafına mı götürdüler yoksağayri yeremi götürdüler pek de malûm değil. Lâkin merkuruların celbolunduğu Yaya karyesinden tahkik-i bendegânem olarak cenab-ı veliyyü'n-niam efendime ifade olunmak için arz-ı hâl-i bende-gânem tahririne cesaret kıldındı. Bakî emr ü fermân... 11 Zi'l-kade 1248. Hatt-ı Hümâyun vesikalari numara 20094 D.

El-hac Bilâl

Voyvoda-i Soma hâlâ

¹¹ Şerif Mehmed Ağa (Paşa) Bigadiç hanedanından olub 1270 H, 1854 M.de beylerbeği rütbesiyle paşa olmuştur. Sultan Abdülâziz'in damadı olan Çavdar oğlu Mehmed Şerif Paşa'nın büyük babasıdır.

muhitinde de şâyi olmasının halkın şımarmasını mucib olacağından dolayı hayret içinde kaldığını arz eylemiştir ¹².

İbrahim Paşa'nın Aydın'a Mütesellim Tayini

Mısır ordusu seraskeri, aynı zamanda merkezî Güzelhisar olan Aydın sancağına da Süleyman Bey isminde Konyalı bir mütesellim tayin ederek göndermiştir. Güzelhisar'da Osmanlı hükûmetinin Aydın mütesellimi olan Kara Osman zâde Eyüb Ağa, İbrahim Paşa'nın müteselliminin gelmesi üzerine Aydın'dan kaçarak evvelâ Yaya köyüne gelip orada Manisa'dan kaçmış olan mütesellim Hacı Mehmed Ağa ile buluşmuştu. Eyüp ağa Yaya köyünde ziyade kalmayarak Mihaliç kasabasına gelip durumu 9 Zi'l-kade 1248 tarihli arıza ile hükûmete bildirerek İstanbul'a gelmesi için müsaade istemiştir ¹³. Bundan üç gün sonra da Hacı Mehmed Ağa Yaya köyünde yakalanmıştır.

¹² Balıkesir mütesellimi Şerif Mehmed Ağa'nın Kara Osman oğlunun yakalandığına dair Divân-ı hümayun hâcegânından Bab-ı ser'askeride İsmail İsmet Efendi'ye gönderdiği 11 Zi'l-kade tarihli mektubu:

Veliyyü'n-niamâ, Devletlû, İnyetlû Efendim Hazretleri;

İşbu Pazar günü Manisa'ya İbrahim Paşa tarafından mütesellim nasb olunan Ali Bey, dörtüyz kadar süvari ile kethüdası Şeyh oğlu Halim Bey'i Yaya karyesine gönderüb Osman zâde Hacı Mehmed Ağa haremde bulunub merhum Şeyh oğlu haremî basub mumâ-ileyh Hacı Mehmed Ağa'yı çıkarub Dayı zâde Süleyman Ağa'yı ve tüfenkcibaşı Hacı Ali Ağa'yı Manisa'ya göndermişlerdir. İşte keyfiyet bu veçhile olduğu malûm-âlileri buyrulmak için icâleten hâkipây-i devletlerine tatar çıkarıldı efendim. II Zi'l-hicce 1248. Şerif Mehmed (mühür) Hatt-ı hümayun vesikaları 20094 A.

Şerif Mehmed Ağa aynı tarihle Sadaret kethüdasına gönderdiği tahriratta da "Osman zâdenin mahzâ tedbirsizliğinden vuku'a gelen uygunsuzluk cihetiyle bu havali ahalisinin dahi şımaracaklarından" bahsetmektedir. Aynı tasnif No. 20094 E.

¹³ Kara Osman zâde Eyüb Ağa tarafından ser'askere gönderilen 9 Zi'l-kade 1248 (2 Mart 1833) tarihli tahrirat:

Maruz-i kullarıdır ki,

Hasbe'l-icâb bundan akdemce Yaya karyesine gelinüb Saruhan mütesellimi Mehmed Ağa kullarıyla birlikte olarak karye-i mezkûrede ikamet ve bazı hususatın tanzim ve tertibinde her ne kadar kusur-i âcizânemiz olmadı ise de mukteza-yi vakt ve hâl muvaffak olunamayub farıza-ı ubudiyetimiz olduğu üzere hizmet-i daavât-ı hayriye-i şahanede kıyam üzere iken mütesellim-i mumâ-ileyh kullarının hizmetinde bulunan Dayı oğlu Süleyman Ağa kullarını mütesellim-i mumâ-ileyh güyâ Kütahya tarafına göndermiş ve İbrahim Paşa tarafından bazı hususatın tesviyesine amel etmiş deyu bilâ mucib beyne'n-nâs havadis olmuş. Ma'hâzâ merhum Hacı Süleyman Ağa'yı mütesellim-i mumâ-ileyh İzmir'den Mansurî oğlu dedikleri hâin-i devletin vâki' olan nâhemvare hareket ve havadisini tahkik etmek dâiyesiyle İzmir'e göndermiş olduğu malûm-i kemterânem ise de işin havadis ve tevatürüne nazaran belki sem-i mülûkâneye vâsıl olur ise ma'az-Allahî teâlâ mes'ul ve muâteb olurum ihafe ve mülâhazaları tefekkür kılımbı bu cihetle karye-i mezkûrede bir saat dahi tevakkufum câiz görülmeyerek gider, zir-i cenah-i

İbrahim Paşa'nın Aydın mütesellimi tayin eylemiş olduğu Süleyman Bey, Konya mütesellimliğinde bulunarak kapucubaşı rütbesinde bir zat olup Muhsin Paşa'nın oğludur. İbrahim Paşa Konya'ya girince ona intisab ederek Aydın mütesellimliğine tayin edilmişti¹⁴.

İbrahim Paşa'nın İzmir'e Mütesellim Tayini

İbrahim Paşa, Manisa ile Aydın'ı Mısır idaresine bağladıktan sonra İzmir'e de bir mütesellim tayin eylemiştir. Bu mütesellim diğer iki mütesellim gibi memleket haricinden gelmiş olmayıp İzmir'in yerli halkından ve eşraftan Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi idi. Manisa ile Aydın'ın Mısır idaresi altına girmesinden sonra İzmirîlilerin Mısır idaresini istemeleri üzerine ve de devamlı müracaatlar sonunda buraya da istendiği üzere Mansurî zâde tayin edilmiştir. Bu tarihte İzmir'in idaresi İhtisab nazırı Tahir Beyin elinde idi. Mansurî zâde, İzmir idaresini Tahir Bey'den zorla alarak işe başlamış ise de, İzmir'de bulunan İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya konsoloslukları bu oldu bittiyi tanımamaları durumu protesto etmişler ve Osmanlı hükûmetinin mümessili Tahir Beyin meşru' mümessil

şehinşahide bulunmak hakk-ı abidânemde nimet-i uzmadır deyüb ve mine'l-kadim Devlet-i aliyye-i ebediyü'd-devarının kulu ve kölesi olmağlıma mağruren karye-i mezkûreden hareket ve Mihaliç'e doğru gelmiş ise de, Der-aliyye'ye varmamız mücerred ruhsat ve irade-i seniyyeye menut olduğu cihetle bi-mennihi ve keremihî teâla keyfiyet-i hal-i çâkerânem muhat-ı ilm-i âli-i hdivileri buyrulduktaki bu babda ve herhalde emr ü fermân men lehül-emrindir.

9 Zi'l-kade sene 48

Bende

Eyüb bin Mehmed (mühür)

Hatt-ı hümayûn vesikalari numara 20094 B.

Eyüb Ağa verilen müsaade üzerine İstanbul'a gelmiş İbrahim Paşa'nın avdetinden sonra Saruhan mütesellimliğine tayin olunub hareketinden evvel Padişah tarafından huzura kabul olunmuştur.

¹⁴ Bu hususta Sadarettin Mabeyn başkitabetine gönderilen tezkerede şöyle deniliyor:

Mısırlı tarafından Süleyman Bey nâm şaki Aydın tarafına gelmekte idüğü mukaddemce Aydın mütesellimi Eyüb Ağa bendeleri tarafından iş'ar olunmuş ve malûm-i âli-i şâhâne buyrulmuş olup bu def'a dahi Saruhan mütesellimi Hacı Mehmed Ağa canibinden gelüb leffen takdim olunan arizadan malûm-i (ariza sureti Manisa'nın işgâli münabesetiyle gönderilmiştir) devletleri buyurulacağı veçhile Ali Bey nâmında dahi bir şahıs Saruhan'a gelmekte idüğü münfemih olmuş ise de sâye-i kerâmet-vâye-i hazret-i mülûkânede an karib bu makulelerle mefsedetleri ber taraf olacağı ve herkes mürtekb oldukları isâetin mücazatını görecekları iltaf-ı ilahiyeden mes'ul idüğü malûm-i vâlâları buyrulduktaki irade efendimindir. Bu husustaki irade-i seniyyede aynı temenni tekrar edilerek takdim edilen evrakın iade edildiği bildirilmiştir. Hatt-ı hümayun vesikalari numara 20379.

olduğunu söyleyerek konsoloslukların bandıralarını indirdiklerinden mesele siyasi bir şekil almış ve bütün hadiseler Tahir Bey tarafından İstanbul'a bildirilmiştir.

İzmir İşgalinin Protesto Edilmesi

İzmir hadisesini Osmanlı arşivindeki belgelere göre anlatmadan önce bu meseleye dair M. Auriant'ın *Révue d'Histoire Diplomatique* 1922. 36-N. 1. 96-103. yazdığı makalenin bir bölümünü açıklamakta fayda vardır.

"Konya hadisesinden sonra iki tarafın anlaşması için murahhasların ve kuryelerin ve müzakerecilerin gidiş ve gelişi, General Muravieff (Rus elçisi) ile Halil Paşa'nın (Tophane Müşiri) iki sefaret arasında İbrahim, müdebbir bir general sıfatıyla hep ilerliyor, Konya'dan ilk önce Eskişehir'e (Afyon Karahisar olacak) ve oradan da Kütahya'ya geliyor ve Kütahya'da karargâhını kuruyordu.

İbrahim Paşa buradan sağa sola kuvvetler sevkiyle zaptedilmiş yerleri takviye ettiriyor ve istilâ ettiği sahalarda Bâb-ı âlinin tayin ettiği paşalarını, beylerini ve mütesellimlerini azl ile yerlerine kendi adamlarını gönderiyordu. Böylece bütün Suriye, Küçük Asya'nın mühimce bir parçası Erzurum'a kadar onun fiilî işgâli altında bulunuyordu. Muhasematın tekrar başlaması - ki İbrahim Paşa şüphe etmiyordu - ve Mısır ordusunun tam bir zaferi halinde bu işgâller tam manasiyle bir ilhaka tahvil olunacaktı.

Bunun içindir ki, gâvur İzmir'ini de¹⁵ bu ülkelere ilâve etmeği tâ o zamandan arzu etmeğe başladı. 1833 Ocak ayında (Ramazan 1248) İyonya beldesinin bütün yolları üzerine dağılmış olan askerleri her tarafta Osmanlı makamları tarafından tayin edilmiş olan memurları koğmak işiyle meşgul oluyorlardı. İbrahim, Manisa ve Aydın sancaklarına Mısırlı (Mısır'a tâbi' olan) valiler tayin etmiş bulunuyordu; fakat İzmir cihetinde önceden bir takım tedbirler almağı daha uzak görüşlülük saydı. Gerçekte İbrahim Paşa, İzmir'de ehemmiyetli bir Avrupalı kolonisinin ikamet ettiğini biliyor ve Türk valisi mukavemete teşebbüs ettiği takdirde, Avrupalıların can ve mallarını bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmak suretiyle devletlerin kırgınlığına sebep olmak istemiyordu; bunun için bir olay çıkışında kendisine çekilme hattı hazırlamak ve bu suretle sorumluluktan kurtulmak için İzmir'in en nüfuzlu eşrafından biri olan Emin Efendi (Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi) kendisine cazib tekliflerde bulunmuştur.

¹⁵ İzmir'in üstündeki kal'adaki şehir müslüman İzmir'i ve evvelce Latinlerin ellerinde bulunup sonradan Aydın Oğlu Umur Bey'in, Timur'un ve en son Çelebi Mehmed'in eline geçen sahil İzmir'ine de gâvur İzmir'i denilirdi.

Manisa mütesellimi, İzmir valisi Tahir Paşa'ya (Tahir Bey çok sonra paşa olmuştur) memuriyetini terketmesini emretti, bu emir Mısır ordusuna mensub bir yürüyüş kit'asına istinad ettiğinden Tahir Paşa, hiç mukavemet göstermedi ve şehirden çekildi ve 19 Şubat 1833 (29 Ramazan 1248) de Emin Efendi onun yerine geçti; İbrahim Paşa mirfinin lağvını ilân etmek tedbirinde bulunduğundan dolayı bu tebeddül Türk ahali tarafından memnuniyetle karşılandı.”

Bu olaylardan Bâb-ı âli haberdar olur olmaz¹⁶ kendisi bizzat işin tamirini istemekten âciz bulunduğundan, gizli ve kapalı siyasetine sadık kalarak Fransız elçisi Vis Amiral (Baron Roussin) e şikâyet etti ve İbrahim'in yaptığı hükûmet darbesinin Rus filusunun geriye gönderilmesi işini geriye bıraktıracağını tebarüz ettirdi¹⁷.

¹⁶ İzmir'in, İbrahim Paşa'ya geçtiği haberi 24 Şubat 1831 (4 Şevval 1248)de İstanbul'da duyulmuştu. İzmir İhtisab nazırı Tahir Bey hadiseyi Şevval ayının başında yazmış ve 4 Şevval'de hükûmete ulaşmıştır.

¹⁷ Konya mağlubiyetinden evvel Osmanlı hükûmetinin Avrupa'ya müracaatında işi gevşek tutan devletler, Padişahın Ruslardan yardım isteyerek donanma ve asker gelmesinden dolayı telâşa düşmüşler ve Rus donanmasının avdeti için hükûmeti ikna'ya çalışmaya başlamışlardı. İş halledilmek üzere iken İzmir'in işgali Rus asker ve donanmasının bir müddet daha kalmasına sebep olmuştur. İşte Bab-ı âlinin İzmir işğalının Rus filusunun geri gönderilmesi işini geriye bıraktıracağı dediği bundan dolayıdır. Nitekim Rus amirali, İbrahim Paşa kuvvetleri Gülek boğazının gerisine çekilmedikçe avdet etmeyeceğini bildirmiştir.

Bu defa İzmir'e taraf-ı diğerden müdahale vukuunu bu tarafta olan düvel-i mütehabbe süferası işittikleri gibi Devlet-i aliyye'ye hakiki ve samimi derkâr olan safvetleri iktizasınca taraf-ı âhardan mütesellim nasbını bir veçhile kabul etmeyerek derhal İzmir'de mevcut konsoloshanelerinin bayraklarını tenzil ile tâ ki İzmir'in emr-i idaresi kemakân Devlet-i aliyye hükûmetine avdet etmedikçe bayraklarını talik etmemek üzere bu tarafta mukim Rusya, ve İngiltere ve Fransa ve Nemçe devletleri elçileri bi'l-ittihad İngiltere devleti sefaret başkâtibini Kütahya'ya irsâl ile İzmir'e taarruzdan bi'l-külliyel el çekmek ve ısrar etmesi lâzım gelir ise hanumanları hakkında pek vahim olacağını bildirmek üzere tahrirat-ı mahsusa tisyar etmişlerdir. Hatt-ı humâyun vesikaları No. 20384 B. M. Auriant'ın makalesinde yalnız Fransız ve İngiliz elçilerinin İzmir'in işgaline müştereken müdahale ettikleri görülüyor. İhtimâl diğer devlet elçileri de sonradan bu karara iştirâk etmişlerdir.

Sadaret Mabeyn başkâtibetine gönderilen tezkerede elkabdan sonra;

Dünkü gün Fransız tercümanı Labiyer hizmet-i riyasete (Reisü'l-küttab dairesine) vürüd ile bu def'a Kütahya'ya gönderilmiş olan İngiltere tercümanı Küçük Pissani ile Fransa elçisinin İbrahim'e yazdığı mektubun me'alinde "siz bu def'a buyruldu ile Emin Efendi nâmında birini İzmir'e mütesellim ederek ol tarafta bulunan Devlet-i aliyye memurunu merkez-i hükûmetten çıkarmışsın. Fransa devleti bu hususu kat'iyyen üzerine alarak bitirmiş olmakla senin bu hareketin nasıl harekettir. Fransa ve İngiltere devletlerinin yükünü üzerine alub yani anlar tarafından olacak şiddet-i mes'uliyet yükünün altına giriyorsun. Mektubum vüsulünde İzmir'e gönderdiğin buyruldu ve adamını alub İzmir'i kemakân Devlet-i aliyye hükûmetine iâde cyleyesin ve illâ İskenderiye'de taş taş üstünde kalmaz ve ağacın kökü yerinden koptuğu gibi dal

Baron Roussin hemen Tarabya'ya gidip İngiliz elçisi Mösyö Maundeville ile görüşmeği arzu etti. Her iki elçi İzmir'deki konsolosluklarına yeni valiyi tanımamaları hususunda emir vermeği kararlaştırdılar; buna işaret olarak konsoloslar konsoloshane bayrağını indireceklerdi. Aynı zamanda sefirler, kuvvetin böyle bir sû-i istîmâline karşı protesto etmek İzmir'in tahliyesi ve eski valisinin vazifesine iadesini talep etmek için İbrahim Paşa'ya yazdılar ve konsolosluklar da bayraklarını indirdiler.

Bu iki mektubun beherinin üslubu ve hattâ ilk kelimelerinin her biri Fransa'nın ve İngiltere'nin hislerini oldukça doğru olarak in'ikâs ettiriyordu. Mösyö Maundeville şöyle başlıyordu; General (mütebakisi de buna göre idi). Baron Raussin ise (pek muhteşem zat-ı âli-kader) diye başlıyordu. Mektubunun üslubu o kadar yumuşak idi ki, mektubu adeta istemeyerek yazdığı zannını uyandırıyor.

İngiliz sefaretî baş tercümanı Alexandre Pissani¹⁸ bu iki mesajı İbrahim Paşa'ya götürmeğe memur edildi ve 4 Mart 1833'de Kütahya'ya geldi... İbrahim Paşa karargâh olarak vali konağını seçmişti..... Pissani İbrahim Paşa'ya sefirlerin mektuplarını takdim etti; Maundeville'in mektubunun karşısında Türkçe tercümesi bulunuyordu.

İbrahim Paşa, bu mektuba göz gezdirdikten sonra:

- Bu rapor hiç bir esasa dayanmıyor, bunu herhalde Bâb-ı âli uydurmuştur, ben İzmir'e kıtaat göndermediğim gibi kimsenin de göndermesine müsaade etmedim¹⁹ ve şehir ahalisinin, benim tarafımdan kendilerini isyana sevk edecek bir vesika göstermeyeceğinden eminim.

Ma'mafih nihayette müdahalesini bir dereceye kadar meşru' kılacak şu tafsilâtı veriyordu:

- Bundan bir müddet evvel İzmir ahali bana bir arzuhal ile müracaat etti. Himayemi, şehirlerine de teşmil edip yeni bir vali tayin etmemi rica ettiler; şimdîye kadar tarafımdan cevapsız bırakılan bu birinci arzuhali, bir ikincisi takib etti, bunda İzmirîliler yeni bir vali intihab ettiklerini ve intihab edilen zatın Emin Efendi (Mansurî zâde) olduğunu bildirerek tasdik

ve budağı durmaz. İşte böylece bilüb ana göre hareket eylesin deyu yazmış olduğunu ve Allah vere idi şu Rusya sefayını kalkub gidüb kil u kal ber-taraf olaydı." dediğini söylemiş ve bu takrir üzerine Sultan Mahmud mahzuziyetini beyan etmiştir. Hatt-ı hümâyun vesikaları No. 20590.

¹⁸ Bab-ı âli vesikasında buna Küçük Pissani denilmektedir.

¹⁹ İzmir İhtisab nâzırı Tahir Bey'in Şevval iptidası tarihiyle hükûmete gönderdiği tahriratta İbrahim Paşa kuvvetleri arasında bir askeri kıt'a geldiğine dair bir kayıt yoktur. Aynı zatın diğer tahriratlarında işin Manisa'dan idare edildiği anlaşılıyor.

etmemi rica ediyorlardı; Fakat bu ikinci istidaya da cevap vermedim ve şikâyet olunan hadiseden bildiklerim bundan ibarettir, diye sözlerini tamamlamıştı.

Pissani, konsolosların raporlarına nazaran rejim değişmesine Abbas Paşa'nın gönderdiği bir askerî kıt'anın iştirâk ettiğini söyleyince İbrahim Paşa, orduya mensub Abbas Paşa'nın kendi yeğeni olduğunu ve onun da Adana'da bulunub Mısır'a gönderilen erzakın sevkine nezaret ettiğini ve Abbas Paşa'nın bu işe karışmadığına emin olduğunu söyleyerek ilâve etti.

- Fakat bu işe karışmak aklımdan geçebilecek olan yegâne adam, vazifesini bana medyun olan ve İzmir'den pek uzak olmayan Manisa beyi olabilir; fakat ben kendisinden pek az evvel raporlar aldım ki bunlar da böyle bir hadiseyi zikretmemektedir. Kendisine İzmir'de bulunması melhuz askerini geri çekmesi ve vazifesine aykırı faaliyette bulunmaması için kat'î emirler vereceğim.

İşte bu nokta, İbrahim'in bir ihtilâf vukuunda kullanmak istediği ric'at hattı idi²⁰. İbrahim, lüzumundan fazla gayretli bir ma'dûnunu takbih ediyor ve onun hareketini tanımıyor; İzmir'in işgâli hakkında yaptığı değişiklik bir itirafı güçlkle saklamakta ve aşağıdaki mülâhaza bunu teyid etmektedir.

Bu mütalaâdan sonra baş kumandan alay ederek şöyle devam etti:

- Bütün bu zamanlar zarfında Tahir Paşa ne yapıyor? Bir avuç müstevliyi püskürtmek için neden bir kuvvet toplamıyor? Eğer Tahir Paşa halk kitlesine karşı koymak zaruretinde idi ise bu da benim hadiseye karışmadığımı göstermez mi? Dün İzmirliilerin arzuhallerine müsbet cevap vermeğe hakkım olmadığı gibi, bugün onların işlerine karışmağa hakkım yoktu. Eğer bana her taraftan, hattâ Trabzon'dan yağmur gibi yağın ve yardım ve himayemi isteyen bütün istidacıların arzularını is'af etmem lâzım gelse idi kuvvetini padişahın alan bir tek mütesellim, bir tek paşa tutunamazdı.

Fakat ben bu istidalara bir nazar bile atmıyorum. Zira geri dönersem Bâb-ı âlinin o zavallılardan almaktan geri durmayacağı intikamı düşünüyorum. Bunlar fena halde istismar olunmakta ve alınlarının teriyle kazandıkları son paralarına kadar ellerinden alınmaktadır. Bunlar bizzat müşahede edilir ki, aralarında bulunduğum müddetce pazarlarından parası te'diye olunmamış bir tek yumurta alınmamış ve hattâ hayvanlarımızın otu

²⁰ İbrahim Paşa'nın beyanatu, işin tertib edilmiş olduğunu işrâb etmektedir. Konsoloslar, Manisa mütesellimi Abdi Paşa zâdeyi Abbas Paşa diye yanlış bildirmişler ve fakat İbrahim Paşa bunu anlayarak te'vile kalkmıştır.

bile carî fiat üzerinden alınmamaktadır. Otoritemi nerede tesis ettimse keyfî rüsum ilga olunmuştur ve ahalinin mal ve hayatına riayet hususunda verdiğim emirlere itaat etmeyenlerin hali yamandır... Fakat İzmir'e gelelim:

- Bu şehrin askerî bakımından bana ne gibi bir faidesi olabilir? Şimdi üç grub halinde Eskişehir'e kadar yayılan ordumun cenahlarında ve gerisinde bulunan mevkileri emniyet altına almadım mı? Ve bunu yapmakla harp kaidelerine uygun hareket etmiş oldum; ancak bu yerlere benim olan valiler tayin ettim. Son olarak İbrahim Paşa şöyle demiştir:

- Artık şimdiki vaziyetten bıktım ve biraz istirahate muhtacım, Bâb-ı âli bu meseleyi (anlaşma işini) elinden geldiği kadar çabuk neticelendirsin. Bana gelince: Babamın emirlerini sabırsızlıkla bekliyorum, hareket hattımı bu emirlere göre tayin edeceğim: O bana ilerle derse ilerleyeceğim, geri dön derse döneceğim; şimdi artık bana gına getiren İzmir hadisesinden bahsetmeyelim.

İbrahim Paşa Fransız ve İngiliz sefirlerinin murahhasına verdiği sözü tuttu. İzmir'e gönderdiği askeri hemen geri çekmesi için Manisa mümessiline emir verdi. Mısır Başkumandanının hizmetinde kendisini lekelemiş olanlar, Osmanlının intikamından korkarak bir gün evvel onun mevkiini muhafaza etmesine muarız olmalarına rağmen (Tahir Bey'in) avdetine hâhişli göründüler²¹. Konsoloslar bayrakları tekrar çektiler ve Emin Efendi Mısırlıların çekilmesi esnasında onlarla beraber gittiğinden keyfiyet Fransız elçisi tarafından hükûmete bildirildi.

Arşiv vesikalarından anlaşıldığına göre her ihtimale karşı İngiliz ve Fransız donanmasından bazıları İzmir sularına gelmişlerdi²².

M. Auriant'ın yazısından sonra İzmir'in ne suretle Mısır'ın nüfuzu altına girip nasıl tahliye edildiğine dair Başvekâlet arşivindeki vesikalara göre, hadiseyi kaydedelim; Evvelâ şunu söyleyeyim ki, Fransızca mukavele-

²¹ Tahir Bey, idare elinden alındıktan sonra kendi yazdığına göre şehirden çıkmamış ve işin hallinden sonra eski vazifesine devam etmiştir.

²² Tahir Bey (Paşa) Anadolu lu bir zaman gümrükçüler yanında bulunmuş Tüfekhane imalât memuru, Matbah emini ve diğer vazifelerden sonra İzmir İhtisab nâzırı olub bu vazifede iken İzmir hadisesi zuhur etmiştir. Daha sonra İstanbul'da Emtea gümrük emini ve Sultan Mecid'in cülusunda Valde Sultan kethüdası, Ticaret nâzırı ve ilâveten Hazine-i hassa nâzırı, ikinci defa Gümrük Emini olub 1261 H, 1845 M. de diğer vazifeler üzerinde kalarak Ticaret nâzırlığından çekilmiş 1262 H, 1846'da Balâ rütbesi verilerek Gümrükden çekilüb Darphane nâzırlığına tayin edilmiştir. 1263 H, 1847'de vezir olan Tahir Paşa 1266 Rebi ü'l-evvel (29 Ocak 1850)de vefat etmiştir. Ölümüne kadar Valde Sultan kethüdalığı üzerinde kalmıştır. Meşhur İhtisab nâzırı Hüseyin Bey'in babasıdır. Şinasi Altundağ'ın Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı adlı eserinden S. 176.

de İzmir valisi denilen Tahir Bey henüz o tarihte Paşa olmayıp İzmir'de İhtisab nâzırı ve hükûmetin mümessili olarak bulunmakta idi ²³.

Saruhan ile Aydın'ın Mısır'ın nüfuzu altına girmesinden sonra İzmir'i de elde etmek isteyen İbrahim Paşa el altundan kendisine celbettiği bazı eşhas vasıtasıyla İzmir'i de nüfuzu altına almak teşebbüsünde bulundu ve kendisine bu hususta müracaat edenlerin arzularını kabul etti. İbrahim Paşa'yı İzmir'i işgâle teşvik edenlerin başında ora eşrafından Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi bulunmakta idi. Mehmed Emin Efendi, evvelce Hasan Paşa maiyetinde bulunmuş olub o sırada Kütahya'da İbrahim Paşa yanında olan Vahid isminde tanıdığı bir şahıs ile muhabere ederek İzmir idaresinin kendisine verilmesi hakkında onun tavassutunu rica etmişti ²⁴. Bunu müteakib 1248 Ramazanının sonuncu günü akşama yakın Manisa mütesellimi Abdi Paşa zâde Ali Bey tarafından Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi'nin konağına bir mektupla bir adam gelip bir ilâm ve bir mahzarla İbrahim Paşa'ya müracaat edilmesini tavsiye eyledi ²⁵.

Bunun üzerine Mansurî zâde İzmir kadısını konağına davet ederek görüşmüş ve sonra şehrin ileri gelenlerini celb ile dört saat kadar müzakereden sonra Mısır idaresine geçmeği kararlaştırub bir ilâm ve mahzar tertib eylemişlerdir. Bundan sonra Mansurî zâde maiyetine bir kaç silâhlı alarak İzmir eşrafiyle birlikte Tahir Bey'in yanına gelip Manisa mütesellimi tarafından yapılan tavsiye üzerine İzmir idaresinin Mansurî zâde'ye verildiğini söylemişlerdi.

Bu teklife karşı Tahir Bey, verilen kararın doğru olmadığını ve nihayetinin nedamet olacağını ve böyle bir şey hâdis olursa vücut ve ahali ile müttefikan cevap verilmesi hakkında emirnâme-yi göstermiş ve yapılan

²³ Tahir Beyin, Sadaret kethüdasına gönderdiği 13 Şevval tarihli tahrirat sureti 4 numara ile vesikalar arasındadır.

²⁴ Tahir Bey'in yazdığına göre; Ramazanın sonuncu günü ki Şubat ayının yirmisidir. Şinasi Altundağ Ayn. esr. S. 176 Davud Berakât'tan naklen bu hadiseyi 19 Şubat olarak kaydetmiştir. Bizdeki rü'yet-i hilâl dolayısıyla Arabî aylarda böyle tehalüfler olduğundan bazen tarihler Milâdi ile tetabuk etmemektedir. Kâmil Paşa. Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Osmaniye adlı eserinde III. 141. İzmir vak'asının şöyle olduğunu; "Mehmed Ağa isminde bir serseri İbrahim Paşa'nın vekili süsüyle ve dört nefer refikiyle İzmir'e gelüb Mısır valisi namına hükûmeti zabt ve memurları tard eylediğini" yazıyor. Bu Mehmed Ağanın, Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi olması hatıra geldiği gibi, bu gelenlerin Saruhan mütesellimi Ali Bey'in adamları olması da muhtemeldir: Fakat gelen şahsın memurları tard ettiği kaydı birinci rivayeti te'yid eder mahiyettedir.

²⁵ Tahir Bey'in, sarrafı Hoca Karabet vasıtasıyla hükûmete göndermiş olduğu Şevval İptidası (21 Şubat 1833) tarihli tahrirat sureti üç numara ile vesikalar arasındadır.

ilâm ile mahzarı görmek istemiş ise de, göstermeyip verdikleri karardan dönmeyeceklerini söylemeleri üzerine;

- Bizler kararı verip size bildirmeğe geldik diyerek avdet ve kaleme aldıkları ilâm ile mahzarı Kütahya'ya yollamışlar ve Mansurî zâde mütesellim olarak işe başlamıştır.

Mansurî zâde, ahaliyi kendi yaptığına inandırmak için Yenikale tarafından gemiler ve karadan asker geliyor diye istikbâl için Foça tarafına adam göndermek suretiyle ahaliyi heyecana düşürmüş ve Tahir Bey'in gelenlere karşı mukabele edemeyiz demesine karşı da:

- Sizinle muharebeye çıkacak beldemizde elli kişi bulunmaz, iş fesada varır, bu sözleriniz vâhidir, Aydın ve Saruhan'da mütesellim kalmadı, işte Aydın ve Saruhan mütesellimleri ol vakit gittiler siz de sairleri gibi hemen buradan gidin, diye tehdit etmiş ise de, Tahir Bey devlet memuru olduğunu söyleyerek bir tarafa gitmeyeceğini beyan etmiş ve aynı zamanda Asakir-i mansurenin silâhlarını almak isteyen Mansurî zâdenin bu hareketine mani' olmuş ve konağına çekilerek hadiseleri muhtelif vasıtalarla İstanbul'a bildirmeğe başlamıştır. Tahir Bey'in tahriratında kaydettiğine göre Mansurî zâdenin Mısırlı tarafından mütesellim olmasını müteakib Tahir Bey, İzmir'deki konsolosların tercümanlarını davet ederek onlara devlet tarafından burada müstakil memurum, devletten emir almadıkça bir adım ayrılmam diyerek tercümanlar vasıtasıyla konsoloslara haber göndermiş ve onlar da Tahir Bey'in mütalâasını doğru bulmuşlardır.

Tahir Bey İzmir hadisesini İstanbul'a yazarak birisini Nemçe konsolosluğu kuryesi ve diğer suretini bir adamı vasıtasıyla İstanbul'a bildirmek istemiş ise de, Nemçe kuryesinin yoldan döndürülmesi ve adamının da Manisa'da tevkifi ve bir takrib kurtularak İzmir'e kaçması üzerine tahriratlar kara yoluyla İstanbul'a gönderilmemiş... Bunun üzerine Tahir Bey, Şevval ayının birinci günü tarihiyle iki ve Şevvalin beşinci ve dokuzuncu günü tarihleriyle ve deniz vasıtası ile tahriratlar göndererek durumdan hükûmeti haberdar etmiştir ²⁶.

Mansurî zâde Emin Efendi zorla idareyi eline aldıktan sonra 4 Şevval 1248 (24 Şubat 1833)de rüsumat, ihtisab ve onun teferruatından olan yerleri ve yaş meyve gümrüğünü, İzmir voyvodalıği ve tevâbiî mukataalarını zorla işgâl ve bundan başka Frenk gümrüğü ile mukataât hazinesinden idare edilen Birunâbâd, Urla, Karaburun, Şaphane, Enfiye ve Tütün gümrüğü, İzmir memlehası, Side, Buca ve Pınarbaşı mukataalarını zabtederek memur ve mültezimlerini koğmuştur.

²⁶ Bu hususta Tahir Bey'in 13 Şevval 1248 tarihli olarak Sadaret kethüdasına göndermiş olduğu dört numaralı vesika makalenin sonundadır.

Bu hareketler yapılırken, Mısır idaresini kabul etmiş olan İzmir eşrafı, işin aksi tarafını da düşünerek veya hükûmetin Mehmed Ali ile anlaşmak istediğini duyarak İstanbul'a da başvurmağı ihmâl etmeyip oraya da ilâm ve mahzar yollamışlar ve bunun tarihini İzmir'in Mısır idaresine girdiğı Şevval ibtidası olarak göstermişler ve ilâm ve mahzarlarla neden böyle geç geldiğı sualine karşı da gönderdikleri adama Bergama'dan ve yollardan geçemediğim için geciktim demesini söylemişlerdir. İlâm ve mahzar 13 Şevval veya bir gün evvel yazılmış ise de, yukarıda söylediğimiz gibi tarihi Şevval başı (21 Şubat 1833) olarak gösterilmiştir²⁷.

Mansurî zâdenin İzmir'den çıkarmak istemesine rağmen Tahir Bey çıkmamış ve hükûmete bir tahrirat göndererek Mansurî zâdenin ahvalini ve memleket vücuhunun korkularından şaşkınlıklarını ve bu hali yatıştırmak üzere bir fermân gönderilmesini istemiş ve hükûmet de Mansurî zâdeyi iğfal ve tatmin yollu bir emr-i samî (Sadr-ı âzaman tahriratı) yollamıştır²⁸. Hükûmet, İzmir'in Mısır idaresi altına geçtiğini haber alır almaz şaşırmış, evvelâ İstanbul'daki Fransız ve İngiliz elçilerine durumu bildirmiş, bu elçilere Rus ve Avusturya elçileri de iltihak ederek işğâli protesto ile İzmir

²⁷ Sadaret kethüdası tarafından 16 Şevvalde (8 Mart 1833) Tahir beye gönderilen mektub:

İzmir'in idaresi Mısırlı tarafından Mansurî zâde Mehmed Emin tarafına ne suretle ihale olunmuş ve bu bâbda merkumun ve İzmir hâkiminin isâetleri tahakkuk etmiş olduğu ifadesini hâvi varid olan şukkanızın iktiza eden cevabı tahrir ve tesyir olunmuş ve merkumanın harekât-ı vakı'aları âzım kabahat ve mes'uliyet ve itabı taraflarına davet olduğundan icra-yi iktzası lâzimededen bulunmuş ise de, şimdilik te'hiriyle sırasıyla icra olunacak mevaddan ve zikrolunan cevabımızın icab edenlere iraei iktiza-yi maslahattan olmakla mukteza-yi rü'yetiniz üzerine şimdiki halde gerek merkumlar ve gerek emsalleri hakkında üslûb-i hakimane ile muamele ve mucib-i temin olmak için diğer vesikaları irae ederek maslahat-ı memurelerinize fütur vermeyüb kemâ fi'l-evvel sebat ve metanet izhariyle tesviye-i mesalih-i memurelerinize ikdam ve mübaderet eylemeniz için mahremâne şukka. Hatt-ı hümâyün vesikaları 20384 C. Bu mahremâne mektubun içinde hükûmet Mansurî zâdeyi Mısır'a tabi' olmamış ve tatlik edilen mütesellimliği kabul etmemiş gibi davranarak anı iğfal için bir kısmını aşağıya naklettiğimiz tahriratı yollamış ve aynı zamanda dört devletin (İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya) İzmir işğâlini protesto ederek konsoloshanelerin bayraklarını indirmeleri için emir verüb İbrahim Paşa'nın tayin ettiği mütesellimi kabul eylemedikleri bildirilmiştir. Mansurî zâde hakkındaki tahriratın bir kısmı:

İzmir'in emr ü idaresi Kütahya tarafından İzmirli Mansurî zâde Emin Efendiye ihale olunmuş ise de, mumâ-ileyh kabul etmemiş idüğü elyevm İzmir'de ikamet ve umur-i lâzime rü'yet olunmakta ve bi'l-cümle reâya ve düvel-i mütehabbe teb'ası câniblerinden tarafınıza hoşnudluk izhar kılınmakta olduğu ifadesi havi vârid olan tahriratınız me'al ve mezayası malûmumuz olmuş ve tahrirat-ı vârideniz manzur-i hazret-i şâhâne buyrulmuştur...

Hatt-ı hümâyün Vesikaları numara 20384 B.

²⁸ Hatt-ı hümâyün vesikaları numara 20384 ve 20590 B

konsolesluklarına konsoloshane bayraklarını indirmelerini yazdıkları gibi, bu hadise dolayısıyla Kütahya'ya İbrahim Paşa nezdinde İngiliz sefaretî tercümanı Küçük Pissani'yi göndermişlerdir²⁹.

İbrahim Paşa Kütahya'ya gelen Pissani ile görüşüb İzmir'den çekilmeyi kabul ettiğinden konsoloslar, dairelerine tekrar bayraklarını çekmişler, bu durum üzerine İzmir'in idaresi tekrar İhtisab nâzırı Tahir Bey'e geçtiğinden İzmir'de duramayan Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi³⁰, Manisa'ya İbrahim Paşa'nın müteselliminin yanına kaçmış ve keyfiyet 19 Şevval 1248 (11 Mart 1833) tarihli tahriratla Tahir Bey tarafından Sadaret kethüdasına bildirilerek halkı tatmin için bir fermân gönderilmesi arz edilmiştir. Tahir Bey'in İstanbul'a yollanmış olduğu tahrirat sureti aynen şöyledir³¹.

Maruz-i kullarıdır ki;

Fırarî Mansurî oğlu keyfiyatının evvel ve âhiri mukaddemce bi-d-defaat bahren ve dört gün mukaddem birer suretle berren baas ve takdim kılınan maruzat-ı çâkerânemden bi'l-etraf malûm-i veliyy-i naimîleri buyrulmuş olacağı vechile saye-i tûbâ-vâye-i hazret-i cihanbanide zabt ve rabt-i memleket ve himayet ve siyanet-i fukara hususlarının kemâ fi' l-evvel icrasıyla bilcümle ehali-i fukara ve reâya beliye-i malûme-i mezkûrenin indifaından ibraz-ı şadümanî ve meserret birle müdebbir memurlarım, kullarına ve merkumun tard eylediği sair mültezimleri mahallerine ik'âd ve rü'yet-i mesalih-i seniyyede sarf-i nakdine-i gayret olunmakta idigüne ve bu cihetle İzmir'de mukim bi'l-cümle düvel-i mütehabbe konsoloslarının dahi izhar-ı mahzuziyetlerine mebni zill-i zalil-i cenab-ı memâlikperverîde konsolos mumaileyhimden müdebbirleri ve devletleri beylik sefineleriyle

²⁹ Hatt-ı hümayun vesikaları numara 20089 C

³⁰ Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi, Netayicü'l-vuku'at isimli tarihin müellifi olub Maarif ve Evkaf Nazırlıklarında bulunarak 1307 H., 1890 M. de vefat eden Mustafa Nuri Paşa'nın babasıdır.

³¹ "... Mukaddem ve muahhar hâkipây-i sâmelerine bi'd-defaât arz ve iş'ar kılındığı vechile Manisa'da olan (yani Mansurî zâde) yevmen fe-yevmen günâ gün fesad ihdas ederek ahali-i İzmir'i ihafeye ilka birle rahat ve huzuru külliyyen meslub eylediği aşikâr ve cihetle te'min-i ahali maddeleri dahi müteassir olduğu bedihi ise de... bugün Manisa'ya şu kadar asker girüb, bu kadarı girmek üzere yolda ve Mansurî oğlu mütesellim olub, külliyyetli askerle İzmir'e gelmektedir deyu Manisa'dan Mansurî oğlu hanesine vesair taallukatı tarafına pey der-pey ihbardan farig olmadıkları cihetle bu taraflarda havadisat tekevünü cümleyi bi-huzur ve her bir umura sekte irasıyle meslûbü'ş-şuûr ederek bu canib ihtilâlden halî olmadığı malûm-i ilm-i sâmi-i mün'imâneleri buyrulmak için arz ve iş'ara ictira kılındığı... 27 Zi'l-hicce 1248. Hatt-ı hümayun vesikaları 20047 D.

İzmir limanına gelmiş olan amiral ve ofiçiyalarıyla (İzmir hadisesi dolayısıyla İngiliz ve Fransız donanmasından bazıları limana gelmişlerdi) beraber nezd-i çâkeriye gelerek firari-i merkumun derkâr olan taarruz ve kıl ü kâlin indifai hususundan vuku'a gelen mahzuziyetlerini nezd-i bendegânemde dahi ifade ve takrir ve tarafeynden merasim-i dostkâriye riayet ke'l-evvel bi'l-icra avdet etmiş olmalarıyla... bi-lutf-i taâlâ ol veçhile İzmir'de vâki' olan vuku'at ber- taraf olarak bi'l-cümle ahali kulları devam-ı ömrü ikbal-i hazret-i şehinşâhî ed'iye-i hayriyesiyle meşgul... ve Manisa İzmir'e civar ve Mansurî oğlu dahi firaren ol tarafda bulunmuş olduğundan herkese kesb-i emniyet için civar-i İzmir'de iktizası veçhile atlu ve piyade bir az asker geşt ü güzâr ettirilmekte ve asakir-i mansure-i şahâne dahi kışlada talim ve teâlûmleriyle ikamet ettirilmekte olduğu derkâr ise de medine-i İzmir kesret-i nüfusu cami' sevad-ı âzâm olduğundan te'min-i ibâd ve te'yid-i mevad zımnında icab ve iktizası veçhile vesaya-yı lâzimeyi münderiç bir kıt'a emr-i âlinin şeref-i tasdir ve sür'at-i tesyiri menut-i emr ve irade-i aliyye idüğü muhat-ı ilm veliyy-i naimîleri buyruldukta emrû ferman hazret-i men lehül-emrindir. 19 Şevval 1248.

(Abdühu es-Seyyid Mehmed Tahir) mühür³²

İzmir'de Mısır idaresi on sekiz gün sürmüştür. Mansurî zâde Mehmed Emin Efendi³³ kaçtıktan sonra Manisa'dan İzmir'e haberler göndermek

³² Aydın nâib, müfti ve âyânının göndermiş oldukları mektup sureti beş numara ile makalenin sonundaki vesikalar arasındadır.

³³ Tahir Bey tarafından sadaret kethüdasına gönderilen tahrirattan:

Maruz-i bendeleridir,

Leffen takdim kılınan Güzelhisar nâibi ve müfti ve âyânının şukkaları me'alinden malûm buyrulacağı üzere Aydın'da olan Süleyman Bey her ne suretle ise firarı vaki' olub hareket günü olan yevm-i haliden bir gün akdem Kütahya'ya beş yük hazine çıkarmış ve ol gece adamı geldiği gibi birbirini müteakib hazine-i mezkürenin iâdesine tatarlar göndermiş ve sabaha kadar etrafta bulunan adamlarını ve çayır ve sair yerlerde olan hayvan ve katarlarını her ne ise acele toplayub hazinesinin vürudunda sarraflarını celb ve hazine-i mezküreyi cümle müvacehesinde teslim ve Kütahya'ya azimetini yalnız nâib-i mumâ-ileyhe hafice tefhim ederek derhal esb-süvar ve suretâ Manisa'ya gitmek üzere izhar ve ikdam ile Tire kapusundan huruc ve bir saat mahalden Nazilli yoluna atf-ı zimam eylediği ecilden verâsından gönderdikleri adamlar altı saat ilerde nüzûl esnasında Yıkık mezar nâm mahalde erişüb ve bir miktar hayvanlarını çayırlatub tekrar esb-süvar ve Saray köyüne doğru aşmış olduklarını haber vermişlerdir. Hatt-ı hümayun vesikaları 20047 C.

Aydın'da kendisine müracaat eden kadı, müfti ve âyâna cevab olarak Tahir Bey bir mütesellim tayin oluncaya kadar işgüzar birisinin mütesellim vekâletine tayinini bildirmişdir. Hatt-ı hümayun vesikaları 20047 B. Aydın kadı, müfti ve âyânının müşterek tahriratları makalenin sonunda vesikalar arasındadır.

suretiyle tahrikâta devam etmiş³⁴ ve bu hal 1248 Zi'l-hicce sonları (1833 Mayıs başları)nda Kütahya anlaşmasına ve İbrahim Paşa'nın Mayıs ortalarında Kütahya'dan çekildiği tarihe kadar devam etmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere İbrahim Paşa tarafından Aydın (Güzelhisar) mütesellimliğine sabık Konya mütesellimi olup Mısırlı hizmetine girmiş olan Kapucubaşı rütbeli Süleyman Bey tayin edilip gönderilmiştir. Süleyman Bey, Aydın'da 1248 Zi'l-hiccesinin yirmi dördüncü Pazartesi gününe kadar kalmış ve Salı gecesi Süleyman Bey'i Kütahya'ya davet için bir adamı hemen hazırlatarak ertesi Salı günü hareket etmiştir. Süleyman Bey giderken atına bineceği sırada kadıya Kütahya'ya davet edildiğini söyleyerek sabahleyin alaturka saat yedide hareket ettiğinden bu hal Aydın kadı, müftü ve âyanı tarafından aynı günde yâni 25 Zi'l-hicce 1248 (15 Mayıs 1833) tarihli müşterek bir tahriratla İzmir İhtisab nâzırı Tahir Bey'e bildirilerek³⁵ mütesellimliğe vekâlet suretiyle bir münasibinin tayini

³⁴ Sadrâzam'ın Mabeyn'e arizasından:

“Süleyman Bey'in Kütahya tarafına gittiğine dair İzmir İhtisab nâzırı Tahir Bey Efendi bendelerinin tevarüd eden şukkalardan mumâ-ileyh Aydın Sancağının idaresini istifsar etmiş ise de, malûm-i vâlâları buyrulduğu üzere Aydın sancağı muhassıllığı saâdetlü Yakub Paşa hazretleri uhdesine ihale buyrulmuş... İbrahim Paşa'nın şu bir kaç gün zarfında Kütahya'dan avdeti haberi vürudunda Der-saadet'te bulunan mütesellimin bendeleri mahallerine izâm olunacağına ve şu kadar ki, müşârü'n-ileyhin bu'd-i mesafede bulunması cihetiyle Aydın'a muvasalatı bir az vakte muhtaç olup Saruhan mütesellimi Eyüb Ağa bendelerinin Aydın'da ilişki bulunmasına binaen biraderi müşârü'n-ileyhin vüruduna kadar Aydın sancağı mütesellimliğinin dahi vekâleten mumâ-ileyh Eyüb Ağa'ya ihalesi münasib olacağı ve kendisinin dahi marziyeti olduğunu müşârü'n-ileyhin Kapukehüdâsı Hasib Efendi bendeleri ifade eylemiş olmakla bu bâbda her ne veçhile emr ü irade buyrulur ise...” bu takrir üzerine mucibince muamele yapılmasına müsaade olduğunu Mabeyn-i hümâyun başkâtibi bildirmiştir. Hatt-ı hümâyun vesikaları numara 20047. Yakub Paşa 1248 senesi içinde Preveze muhafızlığı varidatiyle idare edemediğinden dolayı başka bir mahalle naklini; bu olamadığı takdirde Preveze ve Narda mukata'alarıyla sairlerinin Yanya'dan alınarak uhdesine verilmesini rica eylemiş olduğundan Mısır işinin birinci safhası hal edilince yukarıda görüldüğü üzere muhassıllıkla Aydın'a naklolunmuştur. Hatt-ı hümâyun vesikaları 22125 G.

³⁵ Süleyman Bey'in sadarete istidasından:

Mısır ordusu gaile-i nâ-geh zuhurunun medine-i Konya'ya vürudu hasebiyle bermukteza-yı sâik-i takdir mümteniyü't-tagyir Çâkeri ordu-yi mezkure ser'askeri devletlü İbrahim Paşa hazretlerinin emir ve tayini ile Aydın tarafına sevk ve tesyir ederek mine'l-kadîm müstagrak-ı a'tâf ve ihsan-ı seniyeden dür ve mehcür olduğuna mahzun ve mağmum olarak iki, üç mah mikdarı arâm ve ikamet ve hâl-i zecret-iştîmâl-i bendegânem neye müncer olur deyu herdem ve saat ser be-zânû-yi hayret üzere iken müşârü'n-ileyh hazretleri hakkında igbirar-ı şâhaneye kalem-i afv ü safh-i husrevâne olarak gaile-i mezkûre ber-taraf olduğu ecilden, kulları bulduğum mahalden fekk-i râbta-i hareket eylemiş ise de, Konya'dan hîn-i ihracımdan ile'l-ân çnd mahtır evlad ve iyâlim kulları sefil ve sergerdan ve çâker-i ihsan-dîdeleri şikeste ve

istenmiştir. Bunun üzerine, Tahir Bey 29 Zi'l-hicce (19 Mayıs) da İstanbul'a bildirmekle beraber³⁶ Aydın Sancağı mütesellimliğinin kendisine verilmesini rica etmiş ise de³⁷, Aydın Sancağına muhassallık ile Preveze sancağı muhafızı Kara Osman zâde vezir Yakub Paşa tayin olunarak onun gelmesine kadar da sabık Aydın mütesellimi olan ve bu sırada Saruhan mütesellimliği verilen biraderi Eyüb Ağa vekâleten Aydın muhassılı olmuştur³⁸.

İbrahim Paşa kuvvetlerinin çekilmesinden sonra Süleyman Bey memleketi olan Konya'da kalarak efendi değiştirmek suretiyle olan ihaneti neticesinin ne olacağını anladığından, Muharrem 1249 (Mayıs 1833) tarihli istida nâme ile o sırada Hüdavendigâr Sancağı mutasarrıflığından Konya valiliğine tayin olunan Hacı Ali Paşa'ya dehalet edib ve yine Hacı Ali Paşa vasıtasıyla sadarete bir istida takdim ile affı hakkında müracaat eylemiştir³⁹. Bunun üzerine yeni Konya Valisi 7 Muharrem 1249 (27 Mayıs 1833) tarihli arizasiyle bu gibi muhalefet edenlerin teminleri hakkında evvelce irade-i seniye sadır olmasından dolayı bu suretle kendisine istimalet verilmesini ve Süleyman Bey'in evvelce mütessellimlikte bulunmasına mebni yine âyanlıkta kullanılmasının muvafık olup olmayacağını soruşturmuştur⁴⁰. Mısır kuvvetlerine iltihak veya yardım edenlerin afları hakkındaki irade-i seniye mucibince Süleyman Bey'in de af edilmesini fakat kendisinin âyanlıkta istihdamı uygun olmayacağından, hanesinde oturarak işi ve gücüyle meşgul olması hakkında irade çıkmıştır⁴¹.

perişan olarak evvel ve ahir veliyy-i ni'met efendimden gayrı bir melce' ve penâhım olmadığı bedihi ve zahir olmağın merahim-i aliyyelerinden niyaz ve istirham-ı çâkerânem bu ki hasbe'z-zarûr ser-züde-i zuhur olan kusur-i bendegânem dâmen-i avf birle mestur buyrulması...

Hatt-ı hümâyün vesikaları 20606 H.

³⁶ Hatt-ı hümâyün vesikaları 20606 İ ve 20606 F.

³⁷ Hatt-ı hümâyün vesikaları 20606.

³⁸ Başvekâlet arşivi. Hatt-ı hümâyün vesikaları No. 20094.

³⁹ Hacı Ali Paşa'nın Fransız beyzâdesi dediği Fransa maslahatgüzarı Varen'dir.

⁴⁰ Mehmed Ali ile anlaşmak istenildiği zaman o Suriye ile Adana'yı istemiş ve ısrar etmiş, bu kabul edilmediği takdirde kuvvetlerini ileriye sevk için oğlu İbrahim Paşa'ya emir vermişti. Fî'l-hakika İbrahim Paşa bu suretle Nisan başında ileriye hareket edeceği esnada Âmedi Reşid Bey'in Fransa maslahatgüzarının gelmekte olduklarını haber alması üzerine beklemiş ve nihayet Kütahya anlaşması yapılmıştır.

⁴¹ Soma Voyvodası ile Karasi Voyvodası Şerif Mehmed Ağa'nın tahriratları not olarak makale arasında gösterilmiştir.

Mukaveleye Ait Vesikalardan Bazıları

I. Vesika

Hüdavendigâr Sancağı mutasarrıfı Hacı Ali Paşa tarafından 13 Zi'l-kade 1248 (3 Nisan 1833) tarihli olarak Sadaret kethüdasına gönderilen tahrirat sureti ⁴².

Âmedi-i divan-ı hümayun necabetlü Reşid Beyefendi (Sadr-âzâm olan Mustafa Reşid Paşa) bendeleri mukteza-yı memuriyetleri üzere Kütahya'ya müteâzimen mah-i Zi'l-kadeti'ş' şerifenin otuzuncu Pazartesi günü Mudanya'dan mahruse-i Brusa'ya vürud idüb birkaç saat mürurunda Françe devleti beyzâdesi dahi gelmiş ise de ⁴³ Mir-i mumâileyh (Reşid Bey) bendelerinin ayağında iki çıbamı ve rükûbe adimü'l-iktidar derecede iztırabı olduğuna ve bu cihetle ol gün nâ-çâr çent saat teneffüsleri icab-ı halden idüğine binaen Dersââdetten memuren hareketleri ve bi'l-iztirar seyr-i âdiden bir gün sonra Kütahya'ya varacakları hikâyesini havi derhal şukka tahrir ve muhsusen tatar ile Kütahya'ya baâs ve tisyâr ederek kendüleri dahi mehmâ-emken timar ve müdavâte mübaderet ve akşamdan sonra yani nisfû'l-leylede taraf-ı âciziden ihzar olunan tahturevana râkiben bi'l-müsarea sevk-i matayâ-yi azimet idüb hattâ dördüncü Cuma günü varılmak üzere tertib-i merakil kılınarak iade eyleyecekleri mahalden avdet etmek tenbihiyle savb-i senaveriden münasib hizmetciler dahi terfik ve isâl olunmuş ve asakir-i Mısıriyyenin daima tecessüs-i harekât ve mişvarından hali olmamak vacibe-i zimmet-i sıdk ve ubudiyetim olarak nefsi Kütahya ve civarı havalisinde casuslarımız eksik olmadığına mebnî bu defa Kütahya'dan vürud eden casusun vaki' olan ifadatına nazaran yadigâr-ı merkum mukaddemce bir takım hasta ve bî-derman askerini Konya'ya doğru giru göndermiş ve bu günlerde Karahisar tarafından sekiz yüz nefer miktarı suvarisiyle sekiz adet top Kütahya'ya celbetmiş ve Küçük İbrahim'in geleceğinden bahs ile askeri için vücut ve ahaliden sekiz yüz konak tertibini dahi kuraya verilmeyüb nefsi şehirde tertib ve tanzimini bil-müvacehe hitab ve iltimas eylediğinden maada civar-ı şehirde Musalla dedikleri mahalle ahali ve cümle askerini cem ve ihzar ederek Mısır'dan gelen kâğıdı kıraat ve mealinde zabitan-ı asakire hitab suretiyle:

-Ey oğlum göreyim sizi şimdiden sonra kavgamız Rusyalu ile olduğundan ziyade metanet ve gayretinizi isterim diyerek ⁴⁴ şu vadide bir takım hezeyan eylemiş ve bundan başka Kara Osman zâdelerden küçük

⁴² Hatt-ı hümayun vesikaları No. 20884 F.

⁴³ Hatt-ı hümayun vesikaları No. 20884 G.

⁴⁴ Hatt-ı hümayun vesikaları No. 20089 G.

Mehmed Ağa'nın (Saruhan mütesellimi) hayyen veya meyyiten derdest olunmasını Saruhan'da olan adamlarına yazmış olduğunu casus-i merkum takrir ve ihbar etmiş ise de, zann-i âcizâneme göre ol veçhile melei'n-nâsda bir takım ilân-ı hezeyana mübadereti, maslahatına revaç vermek garaz-ı fasidiyle mücerred etrafa öyle bir şâyia ibrazından ibaret idüğü melhuz ve Soma voyvodası kullarından bu defa senâveriye varid olub işbu kâime-i musaddakaya leffen takdim kılınan kâğıdında mumâ-ileyh Mehmed Ağa kendü hanesinde iken bir takım asakir-i Mısıriye gelüb ağa-yı mumâ-ileyh ile bir iki refiklerini ahz eyledikleri muharrer olduğundan⁴⁵ mücerred ihtar için iş'ar-ı mes'muât-ı âciziye tecasür kılınmış idüğü bi-mennihi teâlâ malûm-i sâmilere buyrulduktaki herhalde emr ü ferman efendimizindir. 13 Zi'l-kade 1248

(Es-seyyid El-hac Ali)
Mühür

II. Vesika

20884/F İzmir hadisesi hakkında Tahir Bey'in Sadaret kethüdasına göndermiş olduğu 1 Şevval 1248 (21 Şubat 1833) tarihli tahrirat sureti⁴⁶. Maruz-i kullarıdır ki,

Malûm-i veliyy-i naimileri buyrulmuş olacağı veçhile mah-i Ramazan-ı Şerifin yirmi beşinde Aydın ve Saruhan Sancaklarına Kütahya canibinden mütesellimler tayin kılınub Saruhan mütesellimi Hacı Mehmed Ağa Yaya köyüne gitmiş ve Aydın mütesellimi Hacı Eyüb Ağa bendeleri dahi Aydın'dan Manisa'ya gelmiş oldukları halde mah-i mübarekenin sekizinci günü akşama karib İzmir vücuhundan Mansurî zâde Emin Efendi'nin konağına ba-mektub bir âdem nüzul eyledikte mumâ-ileyh dahi derhal hakim-i belde bulunanı celb ile istişare ederek emel-i meramlarını beyinlerinde karar ve keyfiyet istihbar olunduktaki taraf-ı çâkeriye gelmeleri için bi'd-defeat adamlar gönderildikte adem-i isga ile vücuh-i ahaliyi oraya celb ve dört saat kadar da anlar ile hem meclis olarak hatm-i kelâm ile karardâde ve evvel-i emirde kemal-i hâheş ile hâkim-i belde ilâm ve bir mahzar dahi tertib ve temhir eylediklerinden sonra vücuh-i ahali ile ma'en canib-i çâkeriye gelinüb İzmir'in emir ve idaresi Mansurî zâdeye havale olduğunu ve husus-i mezbure dair vesâyâ Manisa'ya gelmiş olan Abdi Paşa zâde tarafından inhâ olduğunu ve mucibince icra ederek hemen

⁴⁵ Hatt-ı hümayun vesikalari No. 20047 A.

⁴⁶ Hatt-ı hümayun vesikalari No. 22345 D.

istihzar eyledikleri ilâm ve mahzarlarını isra ve çâkerlerine cevab vermeğe geldiklerini hakim-i mumâ-ileyh agazeye ibtidar ile ifade eylemiş oldukda abd-i mütehasısları dahi Devlet-i aliyyenin azad kabul etmez kulu olub şurada taraf-ı saltanat-ı seniyyeden memur bulunmuşum ve bi'd-defeât haber gönderildikte buraya gelmeniz lâzım gelür idi. Bu ifade-i nâ-seza ve bi'l-vücut emir ve irade-i aliyyeye münafi olmağla bu hususun evvel ve ahirini güzelce mülâhaza edin def'aten böyle cevab verilmek uymaz. Emir ve ferman-ı aliyyenin icrasına behemehal mecbur olub ve farize-i zimmetimdir. Sizler de cümleten ittifak ve ittihadı riayet eylemeniz vacibedendir ve bu ifa kılınmışken ve husus-i mezbure dair vesaya-yı aliyye kendüllerine dahi irae kılınmışken ve vesaya-yı seniyye gûş-i hûşlarına şifahen dahi söylenmiş iken mumâ-ileyh hakim ve Mansurî zâdenin kemal-i habaset ve hıyanetlerinden vücut-i ahaliyi dahi tahrik ile kelâm-ı evvelerinden nükül etmeyerek bizler kararı virüb size cevab vermeğe geldik ve en'va-ı makalat serdile ilâm ve mahzarı müheyya eyledik şimdi göreceksiniz deyu kıyam ve hareketlerin yine ibram ve ikdam ile ik'ad ittirilüb niyet-i fasidelerinin indifâına çabaladıkda müfid ve müsmir olmayarak kezalik red ve muhalefetle cevab verilmiş ve gelen mektub ve gidecek ilâm ve mahzarın görülmesi defaatle matlub olundukda mücerred muma'ileyhimanın ve denaetlerinde merkûz olan daiye-i fesadlarından nâşi bi'l-iztirar gösterilmeyerek ve memleketin fesada varacağını dermeyan ile beyan ederek nezd-i âbidanemden avdet ve gelen adamı ilâm ve mahzarla çıkarmış oldukları ve saye-i hümvâyeye hazret-i cihanbanide abd-i keminelere cümle ahali ve reâya ve müste'menan hoşnud ve razi olduklarından ve muma'ileyhima meram-ı hıyanetlerini tekid eylemek için Yenikale haricine gemiler geldi havadisini memlekete işac ve istikbale adamlar irsalıyla cümle ahali-i beldeyi enva'-ı ihafe ve telaşe düşürerek ve gemilerin dahi aslı olmayarak ve mumâ-ileyhima vücut ve ahaliyi berminval-i muharrer tahrikleri kemal-i habaset ve kemal-i tama'-ı hamlarından nâşi şu aralık bir akça kapub devlet-i aliyye'ye hıyanetinden ibaret olarak mumâ-ileyh Mansurî zâde olveçhile muhafaza-i belde dâiyesiyle voyvodalığın rü'yetine bed' ve şüru' eylemiş ve taşralardan ihtisab kalktuğunu beyan ve ifade ve inha idüb yine cevabını vereceklerini söylemişler ise de ve ihtisabe ve gümrüğe müteallik mevad olmayarak böyle ihtilâlden durgunluk derkâr ise de çâker-i keminelere saye-i inayet vâye-i şahanede memurlarını kaldırmayarak umur-i bendegide fütur getirilmeyerek ahali ve vücutu celb ile bu canibte ke'l-evvel ikamet ve ifa-yı memuriyete sarf-ı makderet etmekte olduğum ve keyfiyet akdemce arz ü inha ile İzmir'den azimet etmiş olan Nemçe postasiyle gönderilmiş ise de

post-i mezkûrun Akhisar merhalesinden İzmir'e iadesi ve dünkü gün ihrac olunmuş olan İzmir postasının dahi küşad olmak ifadeleri vuku'una mebni işbu arıza-i bendegânemin arz ve inha ve bahren israye ictisar olunduğu ve hakikat-i keyfiyet berveçh-i muharrer olub vücuh-i ahalinin böyle tahriki mumâ-ileyhimanın tînet-i zatiyelerinde merkûz olan daiye-i mefseted ve kemal-i habasetlerinde neş'et eylemiş olduğu muhat-i ilm-i âlileri buyuruldukta bu babda ne vechile emr ü irade-i seniye müteallik buyurulur ise ol babda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Abdühu

Es-Seyyid Mehmet Tahir⁴⁷

III. Vesika

İzmir hadisesine dair Tahir Bey'in Sadaret kethüdasına gönderdiği 21 Şubat 1833 tarihli tahrirat sureti⁴⁸.

Maruz-i kullarıdır ki,

Diğer arıza-i bendegânemde arz ve inha olunduğu üzere sâye-i merahimvâye-i hazret-i şâhanede memuriyet bendegânemde aslâ fütur getirilmeyerek kemâ fi'l-evvel kıyam ve hareket üzere olduğumuz ve ahali ve reaya ve bi'l-cümle düvel-i mütehabbe konsolosları tercümanlarını taraf-ı çâkeriye göndermekte ve cemi-i müste'menden birisi Mansurî oğlu tarafına gitmeyüb taraf-ı bendegâneme gelüb ve gitmekte olduklarından ve cümlelerin kullarından hoşnudiyetleri hâkim ve Mansurî oğlu ve vücuh-i sâirenin ragmine malumları idüğine mebni ahali-i vücuhu nezd-i çâkeriye celb ile madde-i mezkûrun uygunsuz olub ve encam-ı kârı mucib nedametiniz olur deyu ifade ederek sıkıştırıldıkda temhir eyledikleri mahzarın kimileri kemal-i havflarından ve kimileri dahi ne olduğunu bilmediklerinden ve ekser mühürler dahi sahte olarak yaptıklarından neş'et eylediğine nâdim olarak canib-i çâkeriden afv-i iltimas ve istirham etmiş ve keyfiyet hakim ve Mansurî oğluna mün'akis olarak anlar da havfa tâbi, olub bir elde bulunsun dâyesiyle hakim ile ma'an zemin ü zamana sahte mühürlerle mahzar tertib ve mucibince ber-ilâm ederek mahfiyyen Dersaâdete gönderdikleri istihbar olunmuş zikrolunan inhanın Dersaâdete takdimi sahih ise san'at ve sahte ve sırf yalan olub ancak bu kadar makalin

⁴⁷ Tahir Bey, Aydın müteselliminin ne suretle oradan ayrıldığını gerek bu habere ve gerek diğer haberlere istinaden 29 Zi'l-hiccde hükümete bildirmiş olub, gönderdiği tahrirat sureti bi'l-münasebe makalenin notları arasında gösterilmiştir.

⁴⁸ Hatt-ı hümayun vesikaları No. 20606 D.

bile vücud bulması mücerred mumâ-ileyhimanın kemal-i hiyanetlerinden ve mesalih-i seniyenin mucib-i tatiliyle şu aralık akçe kapmak tama' ve irtikâblarından olduğu ve hakikat-i keyfiyet cümleinin malûmu olduğu vechile diğer arıza-i çâkeride arz ve iş'ar olduğu vechile olarak abd-i keminelere memuriyet-i abîdanemde asla ve kat'a fütur getirmeyerek kemâ fi's-sâbık icra-yı memuriyete nasb-i nefsi-ikdam ve ihtimam üzere olduğum ihtariyle ber-vech-i muharrer vaki' olmuş inhaları var ise v'Allahil-azim san'at ve elde bulunsun deyû zemin ü zamandan ibaret ve mumâ-ileyhimanın habaset ve hiyanetlerinden evvel ve ahir neş'et eylemiş olmağla havale-i sem' ve itibar buyurulmak gayri câiz olduğu muhat-ı ilm-i devletleri buyurulduktan emir ve ferman hazret-i men lehül-emrindir. Şevval 1248⁴⁹.

Abdühu es-Seyyid Mehmed Tahir

IV. Vesika

13 Şevval 1248 tarihli olarak İzmir İhtisab Nâzırı Tahir Bey'in Sadaret kethüdasına arızası⁵⁰

Maruz-i kullarıdır ki,

Mukaddemce bi'd-defaat arz ve inha olunarak malûm-i veliyyi naimîleri buyurulduğu cihetle Mısırlı İbrahim tarafından Manisa'ya gelmiş olan Abdi Paşa oğlunun İzmir vücuhundan Mansurî oğlu hainine zuhur eden vesayasiyle olduğu, evvel-i emirde İzmir nâibini konağına celb ile müzakere ve badehu vücuh-i memleketi dahi celb ve iğfal ederek hemen orada karar-ı mefsedetlerini ilâm ve mahzar tertib ve der-akab Mansurî oğlu habisi bir takım kişiyi silâhlandırarak vücuhu bi'l-istishab taraf-ı çâkeriye gelüb ne suretle cevab-ı kat'i verdikleri ve çâkerleri de Devlet-i aliyye tarafından bu canibde memurum böyle şey olmaz bunu eyüce mülâhaza idiniz de öyle cevab veriniz nihayeti nedamettir. Böyle bir şey zuhur ider ise vücuh-i ahali ile bi'l-ittifak cevab verilmesi hakkında şeref-sünuh buyurulan emr-i irade-i seniyye-i şahaneyi münderic şeref-resan olan emir-nâme-i sâmi tekrar kendülerine irade birle elbette çıkar muharebe ederiz. Devlet-i aliyyeye böyle hiyanet etmek olmaz. Gelen kâğıdı ve tertib ettikleri ilâm ve mahzarları görülmek üzere hezar ikdam ile mütalebe olunmuş iken bir vechile göstermedikleri ve Mansurî oğlu hainine ve anın iğfaliyle vücuh-i

⁴⁹ Şubat 1833

⁵⁰ Hatt-ı hümayun vesikalari No. 22245 E.

memlekete söz geçirmenin yolu bulunmayarak işte Yenikaleden gemiler ve karadan asakir geliyor deyu ahali-i beldeyi ihafe ile telaş-ı azîmeye düşürdükleri ve Mansurî oğlu habisi sizinle muharebeye çıkacak beldemizden elli kişi bulunmaz şimdi fesade vardır bu sözleriniz vâhidir hemen siz sâirleri gibi buradan gidin deyü bagyâne vaki' olan cevabiyle taraf-ı bendegâden hareket ve derhal ilâm ve mahzarlarını gelen adama adam terfik ederek Kütahya'ya gönderdikleri keyfiyatı def'aten arz ve inha olunarak Nemçe tarafından giden kurul ile gönderilmiş ise de kurul-i merkumu esnayı râhdan İzmir'e avdet ve badehû berren gönderilen adamımız Manisa'da tevkif ve bir takrib firaren İzmir'e gelmiş bu veçhile berren maruzat takdimi mümkün olamadığı ecilden Şevval-i mükerrermin guresi günü iki kıt'a arize-i bendegânem mahfiyyen bahren piyade ile ve şehri-i mezburun beşinci gecesi yine piyade ile ve dokuzuncu gecesi kezalik yine piyade ile bervehç-i hafî maruzat-ı bendegânem bahren baas ve isra kılınub inşallahü'r-rahman vüsuliyle keyfiyet-i vâkıa malûm-i devletleri buyurulmuş olacağı derkâr ise de deniz hali şayet muhalif hava ile gecikür deyü mukaddem vâki' olan arz ü inha-yi çâkeranemin tafsilen tekrar iş'arına icbar olunmuş ber-minval-i muharrer mukaddemce maruzat-ı bendegânemde arz ve iş'ar kılınmış ise de muahharen tahkik-i âcizâneme göre canibeynden birtarafî kendülere selâmlık ittihazıyla canib-i hilafa tebaiyet ile tertib ve irsal etmiş oldukları ilâm ve mahzardan başka kemal-i hüvel ü hud'alarından nâşî tarafeyni derdest zımnında maruz-i sadakatte taraf-ı saltanat-ı seniyeyle ilâm ve mahzar ederek ve tarihlerini Şevval guresinden vaz ile gönderdikleri adama dahi Bergama ve filân⁵¹ yerlerden geçemedim ve gelemedim deyu şifahen söylemek üzere bi't-târif abd-i keminelerinden hafî olarak zikrolunan ilâm ve mahzarı suret-i mezkûr ile göndermiş olduklarını bazıları dahi haber vermiş ma'hazâ vaki olan inhaları sırf yalan ve zemin ü zamana ve sonradan kuvve-i kahire-i hazret-i cihânbanîyi bi't-teemül ca-i selâmet umniyesiyle kabahatleri setrden ibaret olarak hakikat-i keyfiyet ber-veçh-i muharrer mukaddemce defaatle takdim olunan maruzat-ı bendegânemle işbu arz ve inha-yı çâkeranem üzere olduğu ve keyfiyet cem'i ahalinin malûmları ve bi'l-husus bu tarafta mukim cümle düvel-i mütehabbe konsoloslarının dahi rânâ malûmları olmağla tahkikine dahi inayet-i aliyyenin şayan buyurulması ve şu aralık bir akçe kapup savuşmak fikr-i fasidesiyle Mansurî oğlu hainin bunca emval ve mukataatı fuzulî zaptetmiş ve Mısır'a firarı ihtiyar eylemiş olduğu bedidar ve geçen gün arz ve iş'ar kılındığı üzere gasb ve garat

⁵¹ Akhisar olması gerekmektedir.

etmekte olduğu bu kadar emval-i mirîyenin sonra malından tazminine vefası hıyez-i imkânda olmayacağı bedihî ve aşikâr olub şimdiden iktizasının icrasına bakılmak farizadan idügi ve hain-i merkumun Birunabad'a voyvoda nasb eylediğini mübeyyin vermiş olduğu güya buyrulduğunun bir kıt'a suretiyle rüsumat-ı ihtisabiye ve gümrük ahzına dair vermekte olduğu tezkerelerinin mührü malûm-i âli buyrulmak için bir kıt'ası akdemce takdim olunan maruzat-ı çâkeriye leffen takdim kılınmış olduğundan, manzur-i âli buyrulmuş olduğu ve malûm-i veliyyü'n-niamîleri buyrulduğu üzere Aydın ve Manisa'ya akdemce Mısırlılar gelmiş ve taraflarından İzmir'de olan Mansurî oğlu zatında merkûz habaset ve hiyaneti icra ile günde bin türlü mel'aneti zuhur etmiş ve Manisa'dan dahi merkuma gelüb gidenler eksik olmadığından ve Aydın ve Manisa demek İzmir'in kapısı olarak yolları sed ve bend etmeleri cihetle İzmir dahi mahsur bulunmuş olduğundan, mütesellimi sairelerin tard ve firarlarını ibram ederek enva'ı ihafe ile tardiyet-i bendegânemi iltizam etmiş ise de çâker-i keminelere saltanat-ı seniyyenin azad kabul etmez kul ve kölesi ve niam-i inayet ve ihsan-i hazret-i padişahî ile müstağrak olmuş bir abd-i âciz isem de ihafe-i vâkıalarına ve olduğum konaktan bi'd-defeat çıkın deyu ibrama adem-i isga ve avn-i inayet-i Hakla zıll-i zalil-i hazret-i memalikperveride kemâ fi'l-evvel olduğum yerden kalkmayarak ve asakir-i şâhâne ellerinden dahi eslihalarını verdirмейerek ikamet ve Aydın ve Manisa'da olan Mısırlıların hâli ve Mansurî oğlu habisinin ahvali ve vücuh-i memleketin havfa tebaiyetle televvünleri derkâr olduğu halde icab ve iktisasi veçhile icra olunmak üzere bir kıt'a fermân-ı âli şerefrîz-i vürud eylediği surette şu habisi merkumun hakkından gelineceği eltâf-ı ilâhiyeden me'mul idügi muhat-ı ilm-i devletleri buyuruldukta emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir 13 Şevval 248

Mehmed Tahir

Takdim olunan maruzat-ı bendegânemde beyan olunduğu üzere Mansurî oğlu habisinin mukaddema müteveffa Hasan Paşa yanında Vahid namında bir bildiği Kütahya'da olub anınla mukaddem muhabere ve mükâtebe ederek İzmir'in kendisine ihale olunmasını rica etmiş ve bu fesad-ı mel'anete evvela kendisi çabalamış olduğu sahihen istihbar olunmuş ve berveçh-i muharrer Manisa'ya gelenin vesayisiyle adem zuhurunda ahali-i memleketi en'va-ı ihafe ile telâşa düşürerek çâkerleri dayanub cevap vermiş ve elbette muharebeye çıkar uğur-i meyamen fevr-i hazret-i padişâhîde canım fedadır deyu kat'iyen söylemiş iken habisi merkuma söz te'sir itmeyüb ve iğfâl ve ihafesi cihetiyle vücuh-i memleketi dahi en'va-ı güft ü güya ibtidar ettirerek şu gelen kâğıtla derhal tertib ve temhir eyledikleri ilâm

ve mahzarın bile taraf-ı çâkerime gösterilmesi hıyez-i imkânda olamamış ve saye-i merahim-vâye-i hazret-i şâhânedede ahali-i belde-i islâm ve reâya ve gerek müste'menan çâker-i keminelere hoşnud oldukları derkâr ve maslahat-i fasidesine günden birgüne revac vermek umniyesiyle gemiler geliyor deyu Foça'ya istikbâle adam göndermek ve bir taraftan Manisa'dan adamlar celb ve ekâzib ilân etmek misillü tefevvühât ile herkesi telâşa düşürmekte ve bir taraftan dahi bir mahalde mütesellim ve voyvoda kalmadı işte Aydın ve Saruhan mütesellimleri dahi olvakit gittiler sen de kalk git deyu çâkerlerine en'va-ı hakaret ve bu tarafta olan asakir-i mansure taburunun eslihalarını almak sevdasına düşerek türlü türlü hezeyan etmekte ise de abd-i keminelere devlet-i aliyyenin bendesiyim yerimden hatve-i vahide hareket etmem ve asakir-i şâhanenin eslihalarını verdirmem deyu cevaplar yine düvel-i mütehabbe konsoloslarının cümle tercümanlarını celb ederek taraf-ı saltanat-ı seniyyeden burada zabıt ve müstakil memurum, devletimden emir almadıkça bir hatve hareket etmem Mansurî oğlu'nun hareketi bagıyâne ve zorbalıktır deyu cevap ile konsüllerine haber gönderilmiş ve anlar dahi ifade-i çâkeraneyi tasdik etmiş ve vücuhı dahi celbile şu kadar ibrâm ile söylenmiş ve vesaya-yı devlet-i aliyye size gösterilmişken müfid ve müsmir olmayarak nâsezâ cevap vermenizin nihayeti mes'uliyet-i azîmeyi davet kabilinden olduğu aşikârdır deyu sıkıştırılmış ve Şevvalü'l-mükerremin dördüncü gününde hâin-i merkum Mansurî oğlu rüsumat, ihtisab ve müteferriatı olan mahalleri ve gümrük-i meyve-i ter ve voyvodalık-ı İzmir ve tevabiâtı mukataatını bagıyâne füzulî cebren ve kahren zabıt ve rabtından başka efrenc gümrüğü ve yine mukataat hazinesinden mazbut Birunabad ve Urla ve Karaburun'a ve Şaphane ve Enfiye ve gümrük-i duhana ve memleha-ı İzmir ve Seydi ve Buca ve Pınarbaşı mukataatlarının kezalik zabtıyle kâffe-i memur ve mültezimlerini tard ve tarafına celbettiği kesana ik'âd ve hasılâtlarını ahz ve garat eylemekte ve vücuh-i belde dahi mukaddemce vâki' olan ibrâm ve ifade-i çâkerânem üzere hareket etmeyüb hâin-i merkumun efaline uğrayub nihayeti haklarında, fenaya müntec olacağını derk ve cezm eylediklerinden vukua gelen nedametlerinin beyaniyle afvı istirhamında oldukları sâlifü'z-zikr defeatle takdim olunan Mısır ordusu karargâhından Aydın mütesellimine tayin edilen Süleyman Bey'in, Kütahya'ya avdeti hakkında İbrahim Paşa tarafından verilen emir üzerine anın Aydın'dan ayrılmasını müteakib Aydın (Güzelhisar) nâib, müftî ve âyânı taraflarından İzmir İhtisab nâzırı Tahir Bey'e gönderilen 25 Zi'l-hicce 1248 (15 Mayıs 1833) tarihli tahrirat sureti⁵².

⁵² Hatt-ı hümayun vesikaları No. 22345 A.

Devletlû, İnayetlû, Atufetlû, Vefiyyü'l-himem, Seniyyü'ş-şiyem efendim hazretleri,

İşbu mah-ı Zi'l-hiccetü'ş-şerifenin yirmi dördüncü Salı gecesi Aydın sancağı mütesellimi olan Süleyman Bey'in Kütahya canibinden kendisinin bir âdemi zuhur idüb ferdası yol tedarikine mübaşeret eyledikte taraf-ı âcizanelerimizden teveccüh ve azimetiniz ne tarafadır ve müşârün-ileyh İbrahim Paşa tarafından ne veçhile irade olunmuş? deyu istintakımızda memuriyetimiz Manisa canibinedir deyu şifahen ifade etmiş ise de, Salı günü saat yedi sularında ata binmezden mukaddem faziletlû Hakim efendi senaverlerine lisanen ifadesinde Devlet-i aliyye ile rütbetlû devletlû İbrahim Paşa hazretleri müsalehaya karar vermişler, bizi de müşârün-ileyh Kütahya'ya matlub etmiş memuriyetimiz ol tarafadır deyu cevab eylemiş ise de, gelen tahriratı göstermeyüb yevm-i mezkurda hemen binüb murg-i heva pervaz hempa olmayacak derecelerde seyr-i-seri ile liva-i mezbur hududundan on iki saat miktarında çıkub sancağ-ı mezbur ve medine-i Güzelhisar (Aydın) hâli kalub cümle vücuh-i vilayet ve ahâlî ve fukara ser be-zânû-yi hayret ve bu veçhile in-şâ'Allah ve mennihi tealâ devlet-i aliyye ile vakiâ müsalehaya karar verildiği malûm-i devletleri oldu mu, yoksa bir lâf ü güzaf mı? lütf ve inayet buyrub bu hususun veçh-i sıhhatini iş'ara himmetleri ve böyle sancak halî kalub Süleyman Bey'in böyle firar yollu gittiği derya-yi merhametkarara arz-ı mahzar takdim olunmak iktiza eder mi? Ne veçhile hareket eyliyelim ve sancak böyle halî olur mu? Yoksa yalnızca taraf-ı devletinizden der-i adalet-karara bildirmek lâzım gelir mi? Ve'l-hasıl ne veçhile muvafık irade-i âlileri olur ise taraf-ı devletinize isâl olunan adamımızı lütfen ve keremen meks ü ikamet ettirmeyüb bir ahbar sârre ile bâ-keremnâme iadeleri müsted'â-yi âcizanelerimizdir efendim⁵³.

fi 25 Z. (Zi'l-hicce) sene 1248

Bende

Ayân-i Güzelhisar

Es-seyid Ahmed

Ed-daî müfti-i Güzelhisar

Es-seyid Mehmed

Ed- daî Nâib-i Güzelhisar

Es-seyid Hafız Mehmed

Lütfullah

⁵³ Aynı vesika

Bunlardan müfti ile ayânın mühürleri basılmıştır. Ayân Ahmed Ağanın mührü (Hasbiy' Allah ve kefa abduhu Es-seyid Ahmed) kişesidir. Güzelhisar nâibi Mehmed Lûtf'ullah Efendi ihtimal ki bu Aydın işgâlinde veya Aydın mütesellimi Süleyman Bey'e fazla temellükünden dolayı İbrahim Paşa'nın avdetini müteakib Ankara'ya sürgün edilmiş ve affi hakkında Sivas valisi sabık sadrâzâm Reşid Paşa tarafından 19 Şevval 1249 (18 Ocak 1835) tarihli bir tahrirat ile sadrâzâma müracaat edilmiştir⁵⁴.

⁵⁴ Aynı vesika

